

Virtaa veden perinnöstä

Vesien kulttuuriperinnön
toimintaohjelma 2021-2025

Museovirasto

Museovirasto

Museovirasto 2021
www.museovirasto.fi

Etukannen kuva: Ristiinan Varkaantaipaleen
kanava, joka rakennettiin vuosina 1874–1877.
Kuvaaja: Sallamaria Tikkanen, Museovirasto
2021.

Takakannen kuva: Meriarkeologi Päivi Pihlanjärvi
kuvaa Inkoon Pohjoinen Kotka -hylkyä 2020.
Kuvaaja: Minna Koivikko, Museovirasto.

Sisältö

1. Toimintaohjelman tausta, tarkoitus ja tavoitteet	4
2. Vesien kulttuuriperintö ja sen suojelu	9
2.1 Mitä on vesien kulttuuriperintö?	9
2.2 Vesien kulttuuriperinnön suojeluun liittyvät tehtävät ja työnjako eri toimijoiden välillä	12
2.2.1 Museovirasto	12
2.2.2 Yhteistyösopimukset	14
2.2.3 Alueelliset ja valtakunnalliset vastuumuseot sekä muut museot	14
2.3 Sääädöspohja ja kansainväliset sopimukset	17
2.4 Kulttuuriympäristöpoliittinen näkökulma	18
2.4.1 Kulttuuriympäristöstrategia ja Kulttuuriperintöstrategia	18
2.4.2 Historiallisen ajan arkeologisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2019-2024	18
3. Vesien kulttuuriperintötiedon tuottaminen, hallinta ja välittäminen	19
3.1 Rekisterityö	19
3.2 Inventoinnit ja kenttätutkimus	22
3.3 Tiedon hallinta	26
3.4 Tiedon välittäminen	27
4. Kulttuuriympäristön suojeluun vaikuttaminen	30
4.1 Vesien kulttuuriperinnön suojelu alueidenkäyttöhankkeissa	30
4.2 Tutkimus, hankkeet ja selvitykset	32
4.3 Hylkykohteiden suojelu ja valvonta	34
4.4 Kulttuuriympäristökohteiden restaurointi- ja hoitoavustukset	36
5. Kulttuuriympäristö- ja kulttuuriperintöpolitiikka	37
5.1 Strategia- ja ohjelmatyö	37
5.2 Lainsäädännön valmisteluun ja toimivuuden arviointiin osallistuminen	38
5.3 Kansainväliset sopimukset	39
6. Ohjaus ja neuvonta	41
7. Kumppanuudet ja yhteistyö	44
8. Kansainvälinen toiminta	46
9. Museo- ja kokoelmapalvelut	48
9.1 Sisällöntuotanto	48
9.1.1 Näyttelytoiminta	48
9.1.2 Yleisötyö ja tapahtumat	51
9.1.3 Julkaisut, viestintä ja tutkimus	52
9.2 Tallennustyö ja kokoelmien hallinta	54
9.2.1 Merellisen kulttuuriperinnön kokoelmat	54
9.3 Kokoelmien hallinta, säilytys ja konservointi	57
9.4 Hankkeet ja verkostot	59
9.5 Ohjaus ja tuki	60
10. Viestintä	61
Lähteet	62

Toimintaohjelman tausta, tarkoitus ja tavoitteet

Museovirastossa valmistui vuonna 2016 Merellisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma, joka kattoi vuodet 2016–2020. Syksyllä 2021 valmistunut Vesien kulttuuriperinnön toimintaohjelma on jatkoa vuoden 2016 toimintaohjelmalle. Nimi on vaihdettu merellisestä vesien kulttuuriperinnön toimintaohjelmaksi, jotta myös nimi ottaisi selkeämmin huomioon erilaiset vesialueet ja niiden kulttuuriperinnöt Suomessa.

Uusi toimintaohjelma ohjaa, tukee ja koordinoi Museoviraston omaa toimintaa sekä sen yhteistyötä alan toimijoiden kanssa vesien kulttuuriperinnön tunnistamisessa, määrittämisessä ja suojelussa sekä kestävässä käytössä. Ohjelma toimii myös priorisoinnin välineenä. Ohjelman kohderyhmänä ovat kulttuuriperinnön ja ympäristön viranomais- ja asiantuntijatoimijat sekä muut vesien kulttuuriperinnöstä kiinnostuneet tahot, joita toivotaan mukaan myös ohjelman toteuttamiseen.

Toimintaohjelman toiminnan ja palvelujen suunnittelu perustuu sidosryhmien ja yhteiskunnan tarpeiden tunnistamiseen sekä niihin vastaamiseen. Se pyrkii huomioimaan myös muiden sektorien – esim. kalataloudellisten kunnostusten – mahdolliset vaikutukset vesien kulttuuriperintöön.

Meri- ja vesialueiden luontotiedon ohella myös vesien kulttuuriperinnön tiedolle ja kohteiden kestävällä käytöllä on kasvavaa kysyntää. Kansainvälisesti puhutaan sinisestä tiedosta, sinisestä hetkestä ja sinisestä kasvusta. Tietoa tarvitaan mm. alueiden käyttöön, merialuesuunnitteluun, virtavesien kunnostuksiin ja hankkeisiin sekä kestäväan kulttuuriperintömatkailuun ja virkistykseen.

Merien ja muiden vesistöjen hyvä tila on keskeistä luonnon ja ihmisen hyvinvoinnille. Tutkimus on edellytys merien ja muiden vesistöjen tilan parantamiselle. Yhdistyneet kansakunnat on omistanut vuodet 2021–2030 valtamerille ja tutkimukselle¹. Myös merien perinteinen kulttuuriperintötieto, sosiaalitieteet ja inhimilliset ulottuvuudet sekä meriarkeologia on nostettu mukaan meritieteiden joukkoon.

Museovirasto on sitoutunut kestäväan kehityksen edistämiseen omassa toiminnassaan ja kulttuuriperintöalalla. Tavoitteena on laatia kestäväan kehityksen toimintaohjelma (2021) sekä kehittää hiilijalanjälkimitari omalle toiminnalle. Virasto on mukana myös Kestävät virastot -hankkeessa vuonna 2021². Tälle toiminnalle luo vahvan

1 The Decade of Ocean Science for Sustainable Development 2021 – 2030: <https://www.oceandecade.org>

2 Kestävät virastot – hanke: Kestävät virastot - Valtioilla.fi

Purjehdusperinne elää ja voi hyvin vuoden 2008 Tervasaaren Tynnyri-purjehduskilpailussa Helsingissä. Kuvaaja: Hannu Matikka, Museo-
virasto.

kansainvälisen kehityksen Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n³ tavoitteet. Kulttuuriperinnöllä on paljon annettavaa kestäväystavoitteiden saavuttamiselle. Vesien kulttuuriperinnön toimintaohjelmassa huomioidaan mm. Agenda2030:n ja Green Dealin⁴ tavoitteita.

Museovirasto tukee omalta osaltaan kestäväää kehitystä myös lisäämällä ja jakamalla kulttuuriperintötietoa ei vain merialueista vaan myös muista vesistöalueista. Vedet ja niiden kulttuuriperinnön monimuotoisuus ovat tärkeä osa suomalaista kulttuuria, identiteettiä, hyvinvointia ja taloutta.

Toimintaohjelmassa on kaksi Museoviraston organisaatorakennetta ja työnjakoa noudattavaa päälukua: kulttuuriympäristöpalvelut sekä museo- ja kokoelmapalvelut. Ohjelma määrittelee ja kuvailee tavoitetiloja, taustoja ja suosituksia liittyen kulttuuriympäristötiedon tuottamiseen, hallintaan ja välittämiseen, kulttuuriympäristön suojeluun, tutkimukseen, restaurointi- ja hoitoavustuksiin, kulttuuriympäristö- ja kulttuuriperintöpolitiikkaan, lainsäädännön valmisteluun ja sen toimivuuden arviontiin, kansainvälisiin sopimuksiin, työalan ohjaukseen ja neuvontaan, yhteistyöhön, kokoelmiin ja niiden kartuttamiseen sekä viestintään.

Toimintaohjelmassa on esitetty yhteensä 120 suositusta. Lisäksi on esitetty 16 painopistettä, joista 11 on Kulttuuriympäristöpalvelut-osaston vetovastuulla/koordinoimia ja viisi Suomen merimuseon vetovastuulla/koordinoimia.

3 Agenda2030: <https://minedu.fi/kestava-kehitys>

4 Green Deal: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_fi

Kulttuuriympäristöpalvelut-osaston painopisteet

- Täydennetään ja korjataan Museoviraston muinaisjäännösrekisterin, perinnealusrekisterin, rakennusperintörekisterin, RKY-rekisterin⁵ (valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt), hankerekisterin sekä VARK-kohteiden (valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet) tietosisältöjä ja linkityksiä vesien kulttuuriperinnön kohteiden osalta. Edistetään esine-, kuva- ja arkistotietojen digitointia ja linkittämistä kohdetietoihin (Suositus nro 1).
- Tehdään inventointeja ja kenttätutkimuksia vesien kulttuuriperinnön tietotason parantamiseksi yhdessä kumppanien kanssa (Suositus nro 2).
- Aloitetaan vesien kulttuuriperinnön uutiskirjeen julkaiseminen (Suositus nro 7).
- Osallistutaan Veteen vajonneet, Ruotsin laivaston hylt Suomenlinnan kulttuuriperinnönä -hankkeeseen (2021-2026) (Suositus nro 22).
- Uusitaan, testataan ja kehitetään meriarkeologista sukellus- ja venekalustoa (Suositus nro 23).
- Julkaistaan suomalaisen meriarkeologian historiategiä vuosina 2021-2022 Museoviraston vetämänä hankkeena. (Suositus nro 24).
- Tuotetaan tilannekuvaus Suomen virtavesien kulttuuriperinnöstä (Suositus nro 25).
- Tuotetaan ohje parhaista käytännöistä kulttuuriperinnön huomioimiseksi virtavesien, kosteikkojen ja ranta-alueiden hankkeissa (Suositus nro 54).
- Vahvistetaan alueellisten vastuumuseoiden vesien kulttuuriperinnön osaamista (Suositus nro 59).
- Osallistutaan YK:n valtamerten vuosikymmeneen 2021-2030 (Decade of Ocean Science for Sustainable Development) (Suositus nro 71).
- Osallistutaan IKUWA7-kongressin järjestämiseen Helsingissä 6.-10.6.2022 (Suositus nro 72).

Suomen merimuseon painopisteet

- Avataan Majakkalaiva *Kemi* yleisölle telakoinnin ja näyttelyn uudistamisen jälkeen kesäksi 2022 (Suositus nro 81).
- Käynnistetään Merimuseon vuonna 2008 avautuneen päänäyttelyn uudistaminen (Suositus nro 82).
- Tehdään aktiivista yhteistyötä Kotkan Kantasataman tulevien toimijoiden kanssa synergiaetujen löytämiseksi (Suositus nro 83).
- Tehdään yhteistyötä tarkastusalue S/S Saimaan säilymisen turvaamiseksi Väyläviraston, Savonlinnan maakuntamuseon ja Museoviraston muiden osastojen kanssa (Suositus nro 99).
- Osallistutaan tehokkaiden, ekologisten, kestävän kehityksen mukaisten konservointimenetelmien edistämiseen, käyttöönottoon ja julkaisutoimintaan (Suositus nro 106).

Painopisteillä nostetaan esille ajankohtaisia, valikoituja ja priorisoitavia teemoja sekä edesautetaan niiden resursointia ja niihin sitoutumista.

Kulttuuriympäristöpalvelut-osaston ja Suomen merimuseon toiminnot linkittyvät toisiinsa erityisen selvästi mm. vesien kulttuuriperinnön uutiskirjeen tuottamisessa, rekisteri-, kokoelma- ja arkistotyössä, kulttuuriperintökasvatuksessa sekä tuottaessa meriarkeologisin kenttätoimin tietoa ja näyttelyaineistoa vedenalaisesta kulttuuriperinnöstä konservointiin, näyttelyihin, julkaisuihin ja yleisötoimintaan.

⁵ Rekisterin kommentti-kohtaan voidaan viedä täydentäviä tietoja.

Meriarkeologi Sinikka Kärkkäinen käyttämässä vedenalaista paikannusjärjestelmä UWIS:ta.
Kuvaaja: Päivi Pihlanjärvi, Museovirasto 2020.

Monet toiminnot liittyvät suoraan ja välillisesti myös Arkistot ja tietopalvelut -osaston, Museoalan kehittämisen sekä Markkinoinnin ja viestinnän toimintaan.

Tätä toimintaohjelmaa arvioidaan ensimmäisen kerran 2023, jolloin tarkastellaan sen toimivuutta, tavoitteiden saavuttamista ja ajankohtaisuutta (mm. tulevan Kulttuuriperintöstrategian ja kestäväen kehityksen tavoitteiden osalta) sekä päätetään tarvittavista jatkotoimista.

Toimintaohjelman käsitteet ja määritelmät perustuvat Museoalan ja taideteollisuusalan ontologiaan (MAO/TAO), *Arkeologisen kulttuuriperinnön oppaaseen*⁶ ja *Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeisiin*⁷.

Ohjelmaa ovat kirjoittaneet Minna Koivikko, Timo Kunttu, Hannu Matikka, Maija Matikka, Liisa Näsänen, Päivi Pihlanjärvi, Riikka Tevali ja Sallamaria Tikkanen. Ohjelmaa ovat kommentoineet Museoviraston johtoryhmä sekä muu viraston henkilökunta. Toimintaohjelmaa on valmisteltu kuullen myös alueellisia ja valtakunnallisia vastuumuseoita ja muita yhteistyökumppaneita, joille lähetettiin toimintaohjelman luonnos kommentoitavaksi toukokuussa 2021. Lisäksi kesäkuussa 2021 järjestettiin toimintaohjelman esittely- ja keskustelutilaisuus etänä.

Vesien kulttuuriperinnön toimintaohjelma on käsitelty ja hyväksytty Museoviraston johtoryhmässä 24.8.2021.

⁶ Arkeologisen kulttuuriperinnön opas: <http://akp.nba.fi/start>

⁷ Arkeologisten kenttätöiden laatuohje: https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/arkeologisten_kenttatoiden_laatuohje_2020.pdf

Merikeskus Vellamo ja Kotkan Kantasatamaa. Kuvaaja: Maria Putaansuu.

Toimintaohjelman tavoite 2025

Ohjelman tavoitteet perustuvat Museoviraston⁸ ja Suomen kansallismuseon strategioihin⁹ sekä Kulttuuriympäristöpalvelut-osaston tulostavoitteisiin sovellettuina vesien kulttuuriperintöön:

Pidämme huolta monimuotoisesta vesien kulttuuriperinnöstä

- Vaalimme vesien kulttuuriperinnön monimuotoisuutta, yhdistäen luonnon- ja kulttuuriperinnön intressit.
- Tuotamme korkeatasoista tietoa vesien kulttuuriperinnön suojelun, vaalimisen, tutkimuksen, matkailun ja virkistysvoimavaraksi.
- Edistämme ja tuemme vesien kulttuuriperinnön aineistojen avaamista, saavutettavuutta, löydettävyyttä ja käytettävyyttä.
- Tuemme vesien kulttuuriperinnön hoitoa ja käyttöä, joka perustuu sen arvojen vahvistamiseen ja kestävän kehityksen periaatteisiin.

Teemme asiat yhdessä ja kohtaamme ihmiset aidosti

- Tuomme ihmisiä, organisaatioita ja yhteisöjä, kysymyksiä, tietoa ja osaamista yhteen.
- Kehitämme palveluita, yhteistyön tapoja ja asiakasymmärrystämme.
- Innostamme yhä useammat mukaan vesien kulttuuriperinnön määrittelyyn ja osallistumaan kulttuuriperintötyöhön.

Tartumme yhteiskunnallisiin haasteisiin

- Avaamme vesien kulttuuriperinnön osaamisemme yhteiskunnan käyttöön ja otamme rohkeasti kantaa tärkeisiin ja vaikeisiin aiheisiin.
- Olemme läsnä siellä, missä tekemiselle on tarvetta ja missä asioita tapahtuu.
- Tuemme toiminnallamme kulttuurisen kestävyyden tavoitteita.

⁸ Museoviraston strategia: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/strategia>

⁹ Suomen kansallismuseon toiminta: <https://www.kansallismuseo.fi/fi/suomen-kansallismuseo>

Vesien kulttuuriperintö ja sen suojelu

2.1 Mitä on vesien kulttuuriperintö?

Vesien käyttö talouden ja vapaa-ajan voimavarana lisääntyy entisestään teknologisen kehityksen, vapaa-ajan lisääntymisen, luonnonvarojen hyödyntämisen ja institutionaalisen säätelyn myötä.

Vesien kulttuuriperintöä ovat laajasti ajateltuna kaikki meri- ja sisävesialueilla sijaitsevat rakennukset, rakenteet tai niiden jäännökset sekä maisemat, joissa näkyy ihmisen tapa ymmärtää ja käyttää vesistöjä ennen ja nyt. Vesien kulttuuriperintöä ovat myös arkistojen, kirjastojen ja museoiden kokoelmien aineisto, jonka avulla voi esitellä ja tutkia vesistöjen käyttöön liittyviä ilmiöitä. Vesien kulttuuriperintöön liittyy myös huomattavia aineettomia arvoja ja merkityksiä. Osa vesien kulttuuriperinnöstä on syntyään digitaalista, osa myöhemmin digitoitua.

Hangon museon, Hangon museon ystävät ry:n, Metsähallituksen ja Museoviraston edustajia tutustumassa Hangon Havensuolen (muinaisjäännösrekisterin kohde nro 78010001) kalliohakkauksiin syksyllä 2019. Tapaamisessa pohdittiin, onko hakkauksia mahdollista saada vierailijoille paremmin näkyviksi sekä museovierailijoille esitellyksi mallinnusten avulla. Kuvaaja: Maija Matikka, Museovirasto

Pyhäjoen Kaukon kalarannan kalamajoja, jotka ovat osa Pyhäjoen kalarannat -nimistä valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Kuvaaja: Sallamaria Tikkanen, Museovirasto 2020.

Vesien kulttuuriperintöä on merien, järvien, jokien, kosteikkojen ja muiden vesimuodostumien rannoilla, vesirajassa, pinnan päällä ja veden alla.

Ihmisen tarpeisiin on suunniteltu ja rakennettu maan päällä, rantavyöhykkeellä, vedessä tai vedenpinnan alapuolella käytettäviä rakennuksia, rakenteita ja laitteita. Kohteet voivat nykyisin sijaita primääristä toiminta- ja käyttöympäristöstään poiketen maan päällä, kokonaan tai osittain hautautuneina maakerroksiin, veden varassa tai pinnan alla. Osa vesien kulttuuriperinnöstä on suojeltu lainsäädännöllä, osa ei.

Esimerkkejä vesien kulttuuriperinnöstä

- Rakennukset, rakenteet ja laitteet (mm. majakat, merimerkit sekä luotsi-, pelastus- ja merivartioasemat), jotka on rakennettu alusten sijainnin määrittämiseksi ja turvallisen kulun takaamiseksi.
- Satamat ja lastauspaikat sekä näiden toimintoihin liittyvä infrastruktuuri (mm. ankkuripaikat, aallonmurtajat, painolastipaikat, laiturit, makasiinit, terminaalit, satamatyöläisten asunnot, satamanosturit sekä satamatoimintoihin liittyvät kulku- ja kuljetusväylät, kuten satamarautatiet).
- Liikenneyhteyksien ylläpitämiseksi rakennetut väylät, kanavat ja kaivannot, maantie- ja rautatiesillat, maantielauttaliikenne sekä vetotaipeet ja veneenvetomöljät.
- Vesillä liikkumista varten rakennetut kulkuvälineet (esim. laivat ja alusten hylät).
- Vedenpinnan korkeuteen vaikuttavat suoja- ja turvarakenteet (mm. padot, pengerrykset ja rantavallit).

Meripelastusseuran vaja
Helsingin Seurasaarella.
Kuvaaja: Sallamaria Tikkanen,
Museovirasto 2020.

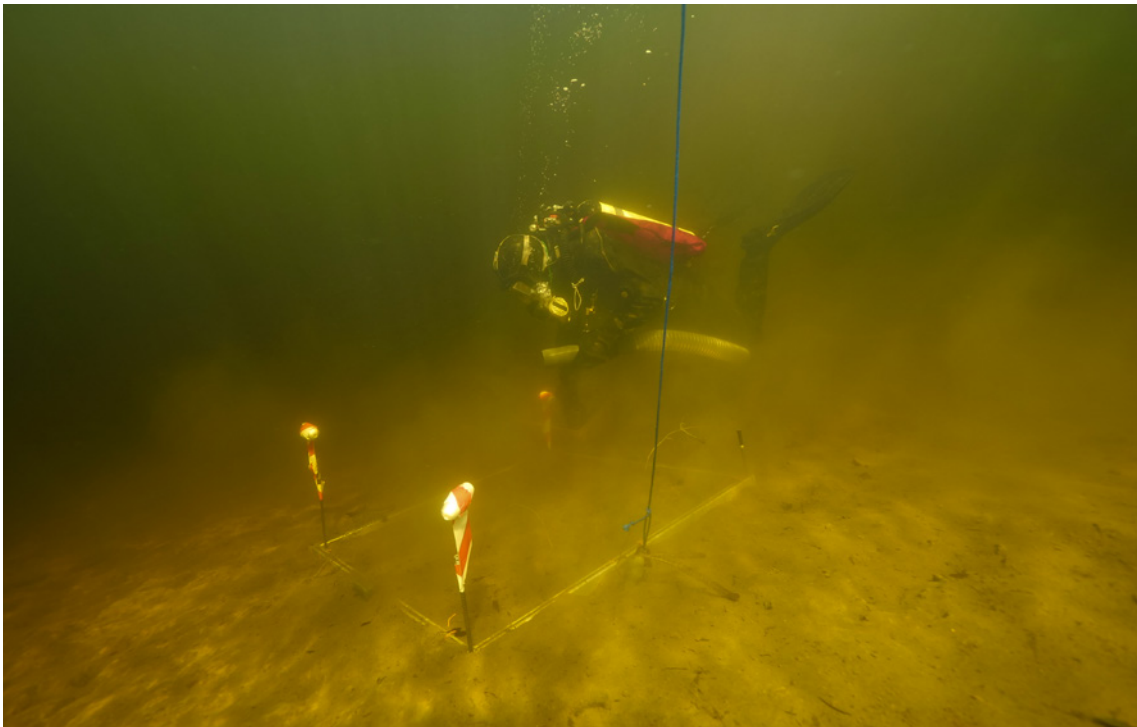
- Saaristoon, rannikolle ja sisävesien varsille rakennetut sotilaalliset kohteet, kuten linnoitukset ja tukikohdat sekä puolustuslaitteet ja taistelupaikat.
- Vesien käyttöön liittyvää teollisuutta edustavat mm. vesimyllyt, vesivoimarakentaminen, laivan- ja veneenrakennusteollisuus, kaivannaisteollisuus (mm. merenpohjasta löytyvien hiekan, metallien ja mineraalien hyödyntäminen), metsäteollisuus (mm. järvien ja jokien uittotunnelit ja -rännit) ja prosessiteollisuus (mm. viemäri- ja vesijohtoverkosto).
- Elinkeinotoimintana harjoitetun kalastuksen ja muun pyynnin takia meren, järven tai joen rannalla sijaitsevat rakennukset, rakennelmat ja laitteet sekä asuinpaikat (mm. kalamajat, padot ja muut pyyntivälineet).
- Saaristoon, rannikolle ja sisävesistöjen varsille virkistystä ja vapaa-aikaa varten rakennetut kylpylät ja uimarannat, huvivenesatamat, pursiseurarakennukset sekä urheilukalastusalueet.
- Maalla, vedessä tai vedenpinnan alapuolella olevat maisemat ja muut aluekokonaisuudet, jotka kertovat ihmisen ja veden vuorovaikutuksesta.

2.2 Vesien kulttuuriperinnön suojeluun liittyvät tehtävät ja työnjako eri toimijoiden välillä

2.2.1 Museovirasto

Vesien kulttuuriperintöön liittyviä asioita hoidetaan Museovirastossa yhteistyössä Kulttuuriympäristöpalvelut-osaston (KYP), Suomen kansallismuseon ja Arkisto- ja tietopalvelut -osaston (ARTI) kesken. Museoviraston Museotalon kehittämisyksiköllä on roolinsa museokentän yleisessä kehittämisessä ja erityistehtävissä. Museovirasto vastaa museolain mukaisesti alueellista ja valtakunnallista vastuumuseotoimintaa koskevista nelivuotisneuvotteluista, jossa asetetaan alueellisen ja valtakunnallisen työn tavoitteet ja arvioidaan toiminnan edellyttämät resurssit.

Kulttuuriympäristöpalvelut-osasto osallistuu vesien kulttuuriympäristön suojeluun, määrittämiseen ja arvottamiseen. Kulttuuriympäristöä suojellaan lainsäädännön, ympäristö- ja kulttuurihallinnon yhteistyön sekä yritysten ja kansalaisten toiminnan avulla. Virasto on valtionhallinnon, sen kiinteistöyksiköiden ja kirkkokuntien ensisijainen kumppani kulttuuriympäristöä koskeissa asioissa. Vesien kulttuuriperinnön osalta virasto tekee erityisesti yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ympäristöministeriön kanssa. Sen vastuulla on muinaismuistolakiin, rakennusperintölakiin ja kirkkolakeihin perustuvia tehtäviä, valtion kiinteistöihin ja kohteisiin liittyviä tehtäviä sekä maailmanperintökohteet. Museovirasto myöntää avustuksia kulttuuriympäristön ja -perinnön vaalimiseen ja hoitoon. Virasto päättää muinaismuistolakiin perustuvista tutkimus- ja kajoamisluvista sekä kiinteiden muinaisjäännösten suoja-alueista.

Vedenalaiskaivauksissa Savitaipaleen Kuolimojärven Kammarlahdella löytyi mesoliittinen liesi. Kaivamassa Eveliina Salo Nordic Maritime Groupista. Lost Inland Landscapes -projekti (muinaisjäännösrekisterin kohde nro 1000037397). Kuvaaja: Jesse Jokinen, Museovirasto 2018.

Maankäytön suunnittelun tueksi Kulttuuriympäristöpalvelut-osasto antaa arkeologista kulttuuriperintöä, rakennusperintöä ja kulttuuri- maisemaa koskevia lausuntoja, kehittää suojelu-, hoito- ja korjaus- menetelmiä sekä tekee tunne- tuksi kulttuuriympäristön arvoja ja mahdollisuuksia. Osasto tuot- taa tietoa meriarkeologisin kent- tätöin, osin itse, osin yhdessä viranomaisten ja meriarkeologiaa harrastavien sukeltajien kanssa. Alueellisilla vastuumuseoilla ei ole meriarkeologisia voimava- roja, joten Museovirasto on ainoa kulttuuriperintöalan asiantuntija tässä tehtävässä. Osasto käsitte- lee ja valmistelee valtionavustus- hakemukset, joilla Museovirasto tukee kulttuuriperintökohteiden hoitoon ja kestävään käyttöön liit- tyviä hankkeita.

Näkymä merikeskus Vellamon venehalliin.
Kuvaaja: Pasi Pykälistö, Suomen merimuseo.

Suomen kansallismuseo vastaa historiallisen ajan merenkulun ja vesien käyttöön liit- tyvän kokoelman kartuttamisesta, kokoelmanhallinnasta, digitoinnista ja konservoin- nista. Kokoelmaan kuuluu keskeisenä osana vedenalaislöydöt, joiden konservointi on Suomen kansallismuseon erikoisosaamisala. Suomen kansallismuseo vastaa merellisen kulttuuriperinnön kokoelmiin ja sisältöihin liittyvästä yleisötyöstä (näyttelyt, pedago- giikka ja tapahtumat, opastukset, julkaisut, digitaalinen jakaminen), Suomen meri- museon ja museoalusten kohdepalveluista sekä osaltaan viestinnästä.

Suomen kansallismuseon museoperheeseen kuuluvan Suomen merimuseon tehtävänä on Suomen merenkulun historian tallentaminen ja tiedon välittäminen. Merimuseo tal- lentaa merenkulkuun ja veneilyyn liittyvää esineistöä, kuvia, asiakirja-aineistoa ja kir- jallisuutta. Merimuseon kuvakokoelmasta vastaa Arkisto- ja tietopalvelut-osaston Kuvakokoelmat-yksikkö, jonka muissakin kokoelmissa on runsaasti merellisen kulttuuri- perinnön aineistoja. Museoviraston kirjastosta vastaava yksikkö hoitaa merihistorian kirjastokokoelmaa. Suomen merimuseo tuottaa erilaisiin merellisiin teemoihin liittyviä tapahtumia, edistää yleisötyötä ja sidosryhmätoimintaa, toimii aktiivisesti oppilaitos- ten kanssa tuottaen merihistoriateemaisia pedagogiikkasisältöjä sekä tuottaa laajoja kokoelmiaan ja ajankohtaista tutkimustietoa hyödyntäen Suomen merihistoriaan sekä suomalaiseen merenkulkuun liittyviä näyttelyjä ja viestintää.

Suomen kansallismuseon ja ARTIn merellisen kulttuuriperinnön kokoelmapalvelut tarjotaan asiakkaalle Suomen merimuseossa ja digitaalisissa palveluissa (Finna¹⁰, Kauppalaivatietokanta¹¹, Helka¹²).

Vesien kulttuuriperinnön teemoja käsitellään myös erilaisissa verkostoissa ja sosiaalisen median alustoilla (mm. haavitauki.blogspot.com ja @sunkenheritage_fi Instagramissa sekä Museoviraston tilit eri kanavissa).

Alueellista vastuumuseotyötä varten Museovirasto on perustanut Microsoftin Teamsiin Alueelliset vastuumuseot -tiimin sekä sen alle Vesien kulttuuriperintö -kanavan, joka on tarkoitettu erityisesti vastuumuseoiden ja Museoviraston väliseen viestintään vesien kulttuuriperinnön aiheista. Museoviraston sisällä vesien kulttuuriperinnön asioita käsitellään merellisessä tiimissä, joka kokoontuu säännöllisesti.

2.2.2 Yhteistyösopimukset

Museovirastolla on joukko yhteistyösopimuksia valtion kiinteistönhaltijoiden kanssa. Ne liittyvät osaltaan myös vesien kulttuuriperintöön. Sopimuksia on Metsähallituksen (2003, päivitetty 2017), Senaatti-kiinteistöjen (päivitetty viimeksi 2017), Väyläviraston (solmittu Liikenneviraston kanssa 2017) ja Suomenlinnan hoitokunnan (2021) kanssa.

Sopimus Suomen ympäristökeskuksen kanssa (2017) tukee erityisesti tutkimukseen, tietoaaineistoihin ja politiikkaohjelmiin liittyvää yhteistyötä.

Museoviraston, Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen kanssa on laadittu vuonna 2015 ohjeistus hylkylöytöjen käsittelystä.

Suomen merimuseon toiminnan kannalta merkittävimmät yhteistyösopimukset, edellä mainittujen Museoviraston yhteistyösopimusten lisäksi, ovat sopimus Merikeskus Vellamosta Kotkan kaupungin kanssa (johon liittyy myös toiminta kiinteistön omistavan Kotkan Julkiset Kiinteistöt oy:n kanssa), tallennusyhteistyösopimukset Finnpilot Pilotage Oy:n sekä Arctia Oy:n kanssa, työnjakosopimus Forum Marinum Säätiön kanssa, yhteistyö Merivoimien ja Rajavartiolaitoksen kanssa sekä Trafiikki-museoiden yhteistyö.

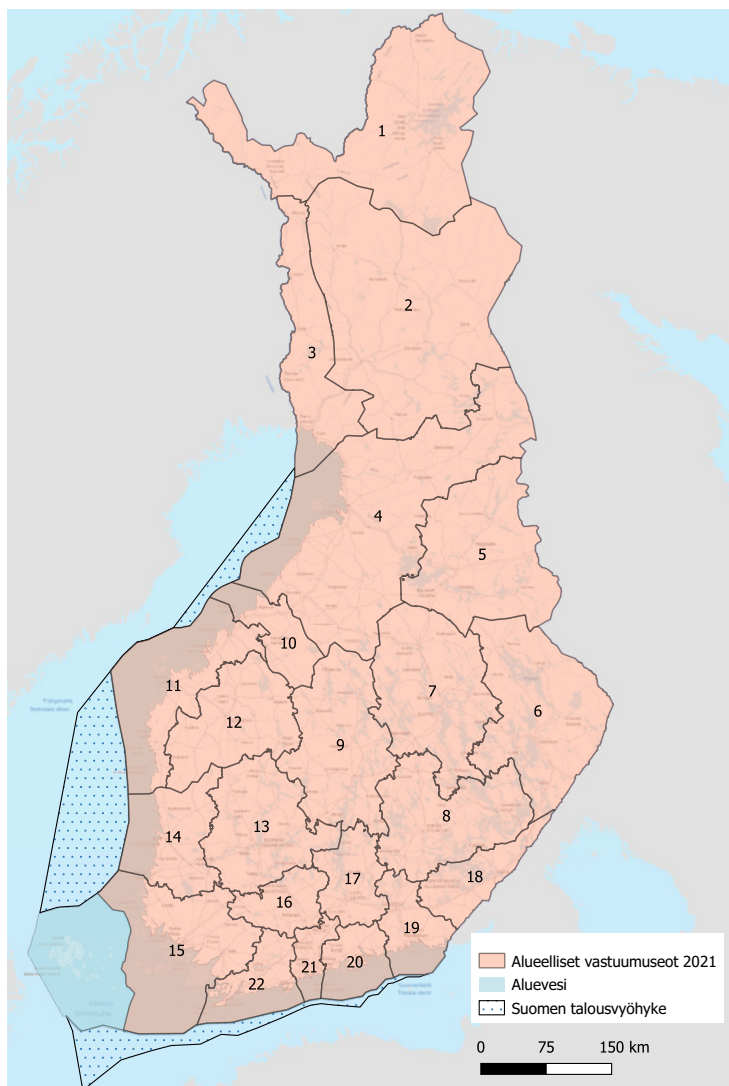
2.2.3 Alueelliset ja valtakunnalliset vastuumuseot sekä muut museot

Uuden museolain (314/2019) mukaiset alueelliset ja valtakunnalliset vastuumuseot aloittivat toimintansa vuoden 2020 alussa. Kulttuuriympäristötehtävää hoitavat alueelliset vastuumuseot toimivat alueellaan kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijana. Valtaosa maankäytönsuunnittelun kulttuuriympäristöasioista hoidetaan alueellisissa vastuumuseoissa. Museot antavat lausuntoja ja osallistuvat viranomaisneuvotteluihin. Niiden tehtäviin kuuluvat myös neuvonta, kulttuuriympäristön vaalimisen, toimialansa yhteistyön sekä kulttuuriympäristötiedon digitaalisen tallentamisen ja saatavuuden kehittäminen ja edistäminen.

10 Museoviraston Finna: <http://museovirasto.finna.fi>

11 Suomen kauppalaivatietokanta: <http://kauppalaiva.nba.fi>

12 Helka: <http://helsinki.fi/helka>

Kartassa näkyvät manner-Suomen alueelliset vastuumuseot ja niiden toimialueet sekä Suomen aluevedet ja talousvyöhyke. Vastuumuseoiden merialue näkyy sinipunertavana.

Alueellisia vastuumuseoita ovat:

1. Saamelaismuseumo Siida, Inari
2. Lapin maakuntamuseo, Rovaniemi
3. Tornionlaakson museo, Tornio
4. Museo- ja tiedekeskus Luuppi, Oulu
5. Kainuun museo, Kajaani
6. Joensuun museot, Joensuu
7. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, Kuopio
8. Savonlinnan maakuntamuseo, Savonlinna
9. Jyväskylän museot, Jyväskylä
10. K.H. Renlundin museo, Kokkola
11. Vaasan kaupungin museot, Vaasa
12. Seinäjoen museot, Seinäjoki
13. Tampereen museot, Tampere
14. Satakunnan museo, Pori
15. Turun museokeskus, Turku
16. Hämeenlinnan kaupunginmuseo, Hämeenlinna
17. Lahden museot, Lahti
18. Lappeenrannan museot, Lappeenranta
19. Kymenlaakson museo, Kotka
20. Porvoon museo, Porvoo
21. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
22. Länsi-Uudenmaan museo, Raasepori

Kartta: Marjanna Kaate,
Museovirasto 2021.

Osa uuden järjestelmän piiriin siirtyneistä maakuntamuseoista ja kaupunginmuseoista on hoitanut kulttuuriympäristön asiantuntijatehtäviä jo pitkään. Tehtävät perustuvat aikaisemmin Museoviraston ja museoiden välisiin yhteistyösopimuksiin. Nykyään alueelliset vastuumuseot laativat toimintaansa ja palveluitaan koskevan alueellisen suunnitelman. Vastuumuseo ja Museovirasto neuvottelevat neljän vuoden välein seuraavaa nelivuotiskautta koskevasta suunnitelmasta. Osalla näistä museoista on kokemusta myös vesien kulttuuriperintöön liittyvistä työtehtävistä. Osalle museoista tehtävät sen sijaan ovat uusia. Alueelliset vastuumuseot ja Museovirasto laativat keväällä 2020 työnjakosuunnitelman vesien kulttuuriperinnön työtehtävien ja vastuiden osalta. Museovirasto on järjestänyt vuosien 2020 ja 2021 aikana alueellisille vastuumuseoille koulutus- ja keskustelutilaisuuksia, joissa on käsitelty vesien kulttuuriperintöä ja siihen liittyvää työnjakoa. Tavoitteena on, että vastuumuseot vastaavat jatkossa vesien kulttuuriperinnön suojelusta myös alueensa vesialueisiin liittyvissä kaa-voitushankkeissa, merialuesuunnittelussa, virtavesien kunnostushankkeissa sekä pienemmissä infrahankkeissa ja että vastuumuseot täydentävät muinaisjäännösrekisteriä ainakin ranta-alueiden kohteiden osalta.

Loviisan merenkulkumuseo. Museo esittelee Loviisan merenkulkuhistoriaa.
Kuvaaja: Sinikka Kärkkäinen, Museovirasto.

Valtakunnalliset vastuumuseot ovat erikoisalojensa asiantuntijoita, joiden tehtävänä on mm. toteuttaa valtakunnallista museotoimintaa erikoisalallaan, kehittää ja edistää kulttuuriperintötyötä ja museoiden yhteistyötä, toimia alansa kulttuuriperinnön valtakunnallisena asiantuntijana, ylläpitää ja edistää erikoisalansa kansainvälisiä yhteyksiä sekä edistää erikoisalansa kulttuuriperinnön tallentamista ja digitaalista saavutettavuutta. Merenkulun toimialaa edustaa Forum Marinum Turussa valtakunnallisena erikoismuseona. Valtakunnallinen auto- ja tieliikenteen alan vastuumuseo Mobilia on Väyläviraston omistamien kanavamuseoiden ylläpitäjä.

Saamelaismuseum Siida on sekä valtakunnallinen vastuumuseo erikoisalanaan saamelaiskulttuuri että alueellinen vastuumuseo kulttuuriympäristötehtävissä saamelaisen kotiseutualueella (Inari, Enontekiö, Utsjoki ja Lapin paliskunnan alue Sodankylän pohjoisosassa).

Suomessa on myös useita muita museoita, jotka esittelevät alueidensa merellistä ja muihin vesistöihin liittyvää menneisyyttä. Museoissa esitellään myös alueiden meriarkeologista toimintaa ja vedenalaisia löytöjä, paikallisia merenkulkuperinteitä, laivanrakennusta ja vesiliikennettä. Näitä museoita ovat mm. Ahvenanmaan merenkulkumuseo, Hangon museo, Kiilin venemuseo, Kristiinankaupungin merimuseo, Loviisan merenkulkumuseo, Merenkurkun venemuseo, Metsämuseo Lusto, Nautelankosken museo, Raahen museo, Pielisen museo, Rauman merimuseo, Rönkäsin Saaristomuseo Loviisassa, Sotamuseo, Uudenkaupungin museo, Vaasan merimuseo, Varkauden museot ja Äänekosken kaupunginmuseo.

2.3 Säädöspohja ja kansainväliset sopimukset

Museoviraston toimintaa ohjaa laki ja asetus Museovirastosta (407/2004). Alueellisten ja valtakunnallisten vastuumuseoiden toimintaa ja rooleja ohjaa Museolaki (314/2019).

Vesien kulttuuriperinnön suojelussa ja muussa viranomaistoiminnassa sovelletaan yleistä kulttuuriperintöön liittyvää lainsäädäntöä; yksinomaan vesien perinnön suoje-
lua koskevia säädöksiä ei ole.

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) on kulttuuriympäristöjen suojelun keskeisin väline, joka ohjaa niin alueiden käyttöä ja rakentamista kuin merialuesuunnitteluakin. Muita keskeisiä lakeja vesien kulttuuriperinnön suojelemisessa ovat muinaismuistolaki (295/1963), laki saamelaiskäräjistä (974/1995), laki rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010), vesilaki (587/2011) sekä laki ympäristövaikutusten arvioinnista (468/1994).

Maankäytön suunnittelua ohjaavat ylätasolla maankäyttö- ja rakennuslakiin perustu-
vat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Valtakunnallisten alueidenkäyttö-
tavoitteiden tarkoittamia kulttuuriympäristön inventointeja ovat valtakunnallisesti
merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) sekä valtakunnallisesti arvok-
kaat maisema-alueet (1995), jonka täydennetty päivitysinventointi hyväksyttiin mar-
raskuussa 2021. Valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden (VARK)
määrittäminen valmistunee 2022.

Kulttuuriympäristöä koskevia kansainvälisiä sopimuksia on useita. Näitä ovat mm.
Suomen ratifioimat Unescon yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön
suojelemisesta eli maailmanperintösopimus (SopS 19/1987), Unescon yleissopimus kult-
tuuriomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa eli Haagin sopimus
(Sops 93/1994) sekä Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemi-
sestä (SopS 47/2013).

Euroopan neuvoston kulttuuriperintöön liittyviä, Suomessa voimaan saatettuja sopi-
muksia ovat Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus
eli Granadan sopimus (SopS 10/1992), Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen
perinnön suojelusta eli Vallettan sopimus (SopS 26/1995) ja Eurooppalainen maise-
mayleissopimus eli Firenzen sopimus (SopS 14/2006). Tuorein eli kulttuuriperinnön
yhteiskunnalliseen merkitykseen liittyvä ns. Faron sopimus tuli voimaan 2018 (SopS
50/2018).

2.4 Kulttuuriympäristöpoliittinen näkökulma

2.4.1 Kulttuuriympäristöstrategia ja Kulttuuriperintöstrategia

Merellisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2016–2020 tukeutui eräiltä osin valtioneuvoston Kulttuuriympäristöstrategiaan 2014–2020¹³ ja sen toimeenpanosuunnitelmaan. Strategian tavoitteet kiteytyivät kolmeen näkökulmaan: kulttuuriympäristö on merkittävä voimavara, kulttuuriympäristön hoito on osa kestävästä kehityksestä ja hyvä hallinto mahdollistaa kokonaisvaltaisen kulttuuriympäristöpolitiikan. Nämä tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia.

Opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla vuodesta 2021 alkaen valmisteltu ja hallitusohjelmaan kirjattu Kulttuuriperintöstrategia on luonteva jatko Kulttuuriympäristöstrategialle. Museovirasto pyrkii myös Faron sopimuksen mukaisesti tunnistamaan kulttuuriperinnön yhteiskunnallisia merkityksiä. Keskeisiin tavoitteisiin kuuluu kulttuuriperinnön, elämänlaadun, identiteetin ja kestävästä kehityksestä välisen yhteyden vahvistaminen yhteiskunnassa. Kulttuuriperintöstrategia valmistuu vuonna 2022, ja siihen pyritään saamaan mukaan myös vesien kulttuuriperinnön näkökulmia. Strategian tavoitteita voidaan arvioida ja huomioida vuonna 2023 toimintaohjelman väliarvioinnin yhteydessä.

2.4.2 Historiallisen ajan arkeologisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2019–2024.

Vuonna 2019 Museoviraston organisoimana yhteistyönä valmistunut Historiallisen ajan arkeologisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma tukee ja täydentää edellistä ja nykyistä merellisen ja vesistöjen kulttuuriperinnön toimintaohjelmaa. Vesien kulttuuriperintö kohtaa historiallisen ajan arkeologian niin veden alla kuin veden ja maan rajalla rannikolla ja sisävesistöissä.

13 Valtion kulttuuriperintöstrategia 2014–2020: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10138/43197>

Vesien kulttuuriperintötiedon tuottaminen, hallinta ja välittäminen

3.1 Rekisterityö

Tavoitetila

Museovirastolla, alueellisilla ja valtakunnallisilla vastuumuseoilla ja muilla tiedon tarvitsijoilla on ajantasainen kokonaisnäkemys vesien kulttuuriperinnön arkeologisista kohderyhmistä ja -tyypeistä sekä niiden levinnästä, keskeisestä rakennetusta kulttuuriympäristöstä, valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY), valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden (VARK) ja valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden vesien kulttuuriperinnön arvoista sekä vesiliikenteen historian kannalta merkittävistä säilyneistä aluksista, niiden lukumäärästä, kunnosta ja merkityksestä. Tietojen pohjalta voidaan hahmotella eri alueiden erityis- ja ominaispiirteitä. Myös kohteiden aineettomat arvot, kuten tarinat, perinnetieto, arvot ja uskomukset, on tunnistettu, huomioitu ja dokumentoitu paremmin.

Tietoja voidaan käyttää mm. kohteiden suojeluun ja vaalimiseen, alueidenkäyttöön, merialuesuunnitteluun sekä siniseen kasvuun, kestävään matkailuun ja virkistykseen.

Tausta

Museoviraston ylläpitämässä *Arkeologisen kulttuuriperinnön oppaassa*¹⁴ kuvataan, millaisista kohdetypeistä arkeologinen kulttuuriperintö koostuu. Oppaasta löytyvät myös ajantasaisimmat suojelulinjaukset. Museovirasto ylläpitää ja kehittää kulttuuriympäristön tietojärjestelmää, johon tallennettuja tietoja julkaistaan kaikille avoimessa Kulttuuriympäristön palveluikkunassa (www.kyppi.fi).

Vesien kulttuuriperinnön kannalta tärkein järjestelmä on muinaisjäännösrekisteri. Rekisteri sisältää tietoja kiinteistä muinaisjäännöksistä ja muista arkeologisista kohteista. Museovirasto ja alueelliset vastuumuseot päivittävät rekisteriä uusilla kohteilla ja tarkistamalla tietoja tunnetuista kohteista. Tätä tehdään osana muuta viranomaistoimintaa. Rekisterin sisällön kattavampi kehittäminen tai laajempien kokonaisuuksien tallennus on mahdollista vain erikseen resursoituina hankkeina. Päivitystarpeita liittyy mm. hylkykohteisiin ja niiden kohdekuvausten laivanrakennustermeihin. Museovirasto ylläpitää myös valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen (RKY) rekisteriä, rakennusperintörekisteriä sekä arkeologisten hankkeiden rekisteriä.

¹⁴ Arkeologisen kulttuuriperinnön opas: <http://akp.nba.fi/>

Virolahden Korpisaaren ki-
vilaitureita, jotka liittyvät
alueen louhostoimintaan.
Laitureita inventoitiin vuonna
2018 BalticRIM-hankkeen ja
Museoviraston yhteistyönä, ja
ne liittyvät valtakunnallisesti
merkittävään rakennettuun
kulttuuriympäristöön "Virolahden graniittilouhokset".
Inventoinnissa löytyi myös
louhoskivien kuljettamiseen
käytettyjen alusten hylkyjä,
jotka englantilainen höyry-
korvetti Magicienne poltti ja
upotti Krimin sodan aikana
23.6.1855. Kaikkia upotettuja
hylkyjä ei ole vielä löydetty.
Kuvaaja: Rami Kokko, Museo-
virasto 2018.

Museoviraston perinnealusrekisteri¹⁵ sisältää Suomen merenkulun ja huviveneilyn historian kannalta merkittäviksi arvioituja aluksia. Rekisteriin voidaan hyväksyä Suomeen rekisteröityjä ammattikäyttöön rakennettuja aluksia sekä huvi- ja kilpaveneitä. Aluksen hyväksyminen rekisteriin on tunnustus aluksen säilymisen hyväksi tehdystä työstä, ja rekisteriin hyväksytyt alukset ovat etusijalla myönnettäessä valtionavustuksia alusten restaurointiin, konservointiin ja rekonstruointiin.

Metsähallitus tallentaa hallinnoimiensa alueiden kulttuuriperintökohteita koskevaa tietoa omaan PAVE-järjestelmäänsä, josta aineistoja voidaan siirtää rajapintayhteyden avulla Museoviraston tietojärjestelmän käyttöön. Myös Suomen ympäristökeskuksen koordinoimat VELMU-inventoinnit¹⁶ (VELMU I 2003–2016, VELMU II 2017–2025) sekä VELMU-inventointien pohjalta muodostetut EMMA-alueet (Suomen ekologisesti merkittävät vedenalaiset meriluontoalueet) ovat kiinnostavia vedenalaisen kulttuuriperinnön kannalta.

Suomessa ei vielä ole riittävästi järjestelmällisesti kerättyä tietoa vesien kulttuuriympäristöistä (sijainti, laajuus, luonne, levintä sekä visualisointi eri tavoin, esim. 3D-mallit). Vesi- ja ranta-alueiden systemaattisia inventointeja on tehty vain vähän, ja puutteita on sekä maantieteellisesti että aihepiireittäin. Puutteelliset tiedot vaikeuttavat alueiden ja kohteiden kulttuurihistoriallisen merkittävyyden sekä selvitys- ja suojelutarpeiden arviointia sekä kohteiden käyttämistä myönteisenä voimavarana.

Suosituksukset ja keinot

- 1. Painopisteenä** täydennetään ja korjataan Museoviraston muinaisjäännösrekisterin, perinnealusrekisterin, rakennusperintörekisterin, RKY-rekisterin¹⁷ (valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt), hankerekisterin sekä VARK-kohteiden (valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet) tietosisältöjä

¹⁵ Perinnealusrekisteri: <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/tietojarjestelmat/perinnealusrekisteri>

¹⁶ VELMU-inventoinnit, VELMU – Vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelma: <https://www.ymparisto.fi/fi-fi/velmu/Merialueet>

¹⁷ Rekisterin kommentti-kohtaan voidaan viedä täydentäviä tietoja.

Hyllyn osien inventointia rantavedessä Pyhtään Vassholmenilla (muinaisjäänne rekisterin kohde nro 1136).
Kuvaaja: Vesa Laulumaa, Museovirasto 2015.

ja linkityksiä vesien kulttuuriperinnön kohteiden osalta. Edistetään esine-, kuva- ja arkistotietojen digitointia ja linkittämistä kohdetietoihin. Muinaisjäänne rekisterityössä huomioidaan muinaismuistolain uudistamisen mahdolliset tarpeet. Painopiste koostuu seuraavista osa-alueista:

- Vastataan vedenalaisen kulttuuriperinnön kohteista Museoviraston VARK-hankkeessa (valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet 2017-2022): valitaan valtakunnallisesti merkittävät vedenalaiset arkeologiset kohteet, kirjataan valinnan perusteet, viistokaikuluodataan ja suoritetaan tarkastussukellukset, tuotetaan ajantasaista kuva- ja videomateriaalia ja 3D-malleja, luodaan kohde-rajaukset karttapalveluun sekä päivitetään muinaisjäänne rekisteriä.
- Käydään läpi muinaisjäänne rekisterin hylkykohteita ja niihin liittyvää aineistoa (mm. vanhat hylkyilmoitukset, valokuvat, videot ja mallinnukset) Museoviraston arkistossa laivanrakennuksen historian näkökulmasta. Työ aloitetaan VARK-kohteiden osalta pilottihankkeena vuosina 2021-2022. Korjataan ja täydennetään muinaisjäänne rekisterin tietoja ja laivanrakennustermejä, luoden samalla näkemystä siitä, millaisia tietoja ja havaintoja tarvittaisiin kohteiden iän, taustan ja arvon ymmärtämiseksi. Työn tuloksia hyödynnetään harrastajasukeltajien ohjaamisessa ja osallistamisessa tuottamaan uutta tietoa hylkykohteista.
- Viedään takautuvasti 300 kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi luokitellun laivan ja veneen tiedot ja valokuvat perinnealusrekisteriin. Rekisteri avataan www.kyppi.fi-sivuilla helmikuussa 2022. Alusten historiatietojen tuottamiseen ja täydentämiseen sekä alusten arvottamiseen ja merkitysanalyysin laatimiseen osallistetaan perinnealusten asiantuntijalautakunta.
- Viedään puuttuvat tunnetut vesien kulttuuriperintökohteet ja -tiedot (esim. tietoja ja kopioita vanhoista hylkyilmoituksista) kulttuuriympäristön rekisteriportaaliin viranomaistyönä.
- Täydennetään järjestelmällisesti rekisteritietoja esim. sukeltajilta saatavilla tiedoilla sekä uusista että tunnetuista vedenalaiskohteista.
- Vaikutetaan siihen, että saadaan takautuvasti rekisteröidyksi vesi- ja ympäristöpiirien vanhat inventoinnit 1980-90-luvuilta sekä tarkistetaan kohteet mahdollisuksien mukaan maastossa.

- Selvitetään mahdollisuuksia täydentää rekisteritietoja Väyläviraston taitoraken-
nerekisterin sekä muiden tietoaaineistojen meri- ja sisävesiväylien merellistä kult-
tuuriperintöä kuvaavilla tietoaaineistoilla. Yhteistyössä voidaan hyödyntää myös
Metsähallituksen rekisteri- ja tietoaaineistoja.
- Työssä huomioidaan merenkulun ontologiatyö (MAO/TAO 2018) sekä merenkul-
kualan ontologia MERO ja liikenteen ontologia LIIKO, joita päivitetään yhteis-
työssä Väyläviraston kanssa.

3.2 Inventoinnit ja kenttätutkimus

Tavoitetila

Eri toimijoilla on käytettävissä ajantasaista inventointitietoa, joka kattaa monipuoli-
sesti erilaiset kohdetyypit. Inventointeja tehdään kustannustehokkaasti uusimpia ja
sopivimpia menetelmiä käyttäen. Arkeologisten kenttätöiden laatuohjeessa on riittävät
ohjeet vedenalaisarkeologisten inventointien ja kenttätöiden tekemiseen. Inventointi-
tiedot raportteineen ja inventointialueineen ovat saatavilla digitaalisesti.

Tausta

Suomessa on runsaasti inventoimattomia pitkäaikaisen ihmistoiminnan vesi- ja ranta-
alueita, jotka ovat potentiaalisia vedenalaisen ja vesiin liittyvän ennestään tuntemat-
toman kulttuuriperinnön sijaintipaikkoja.

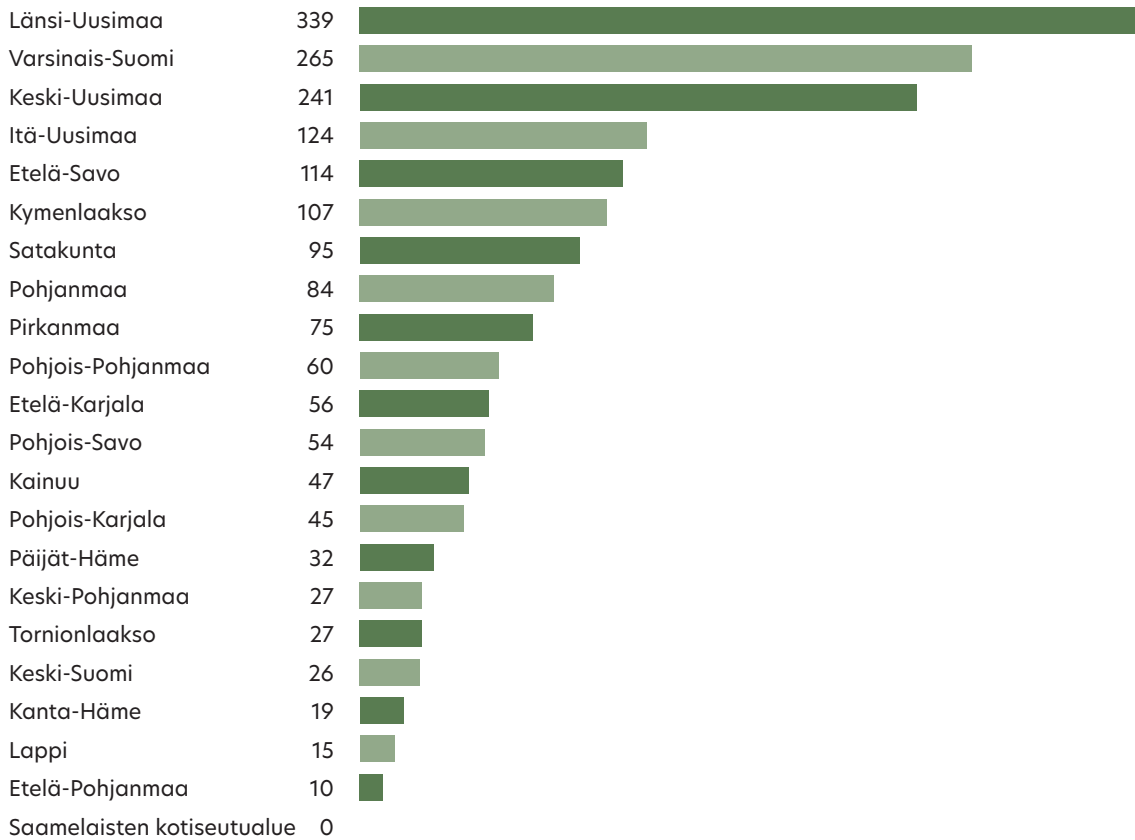
Suurin osa tunnetuista vedenalaisista kohteista on hylkyjä ja hyllyn osia. Tietämystä
muun tyyppisistä kohteista on tarpeen laajentaa. Ranta-alueiden kohteet ovat puut-
teellisesti tunnettu kohderyhmä.

Meriarkeologit Riikka Alvik ja Minna Koivikko sekä K.H. Renlundin mu-
seon kulttuuriympäris-
töamanuenssi Jouni Mus-
tonen tutkivat laivan osia
Kokkolan Soldatskärin
vanhan laivanrakennus-
paikan läheisyydessä
(muinaisjäännosrekisterin
kohde nro 1000010113).
Kuvaaja: Päivi Pihlanjärvi,
Museovirasto 2016.

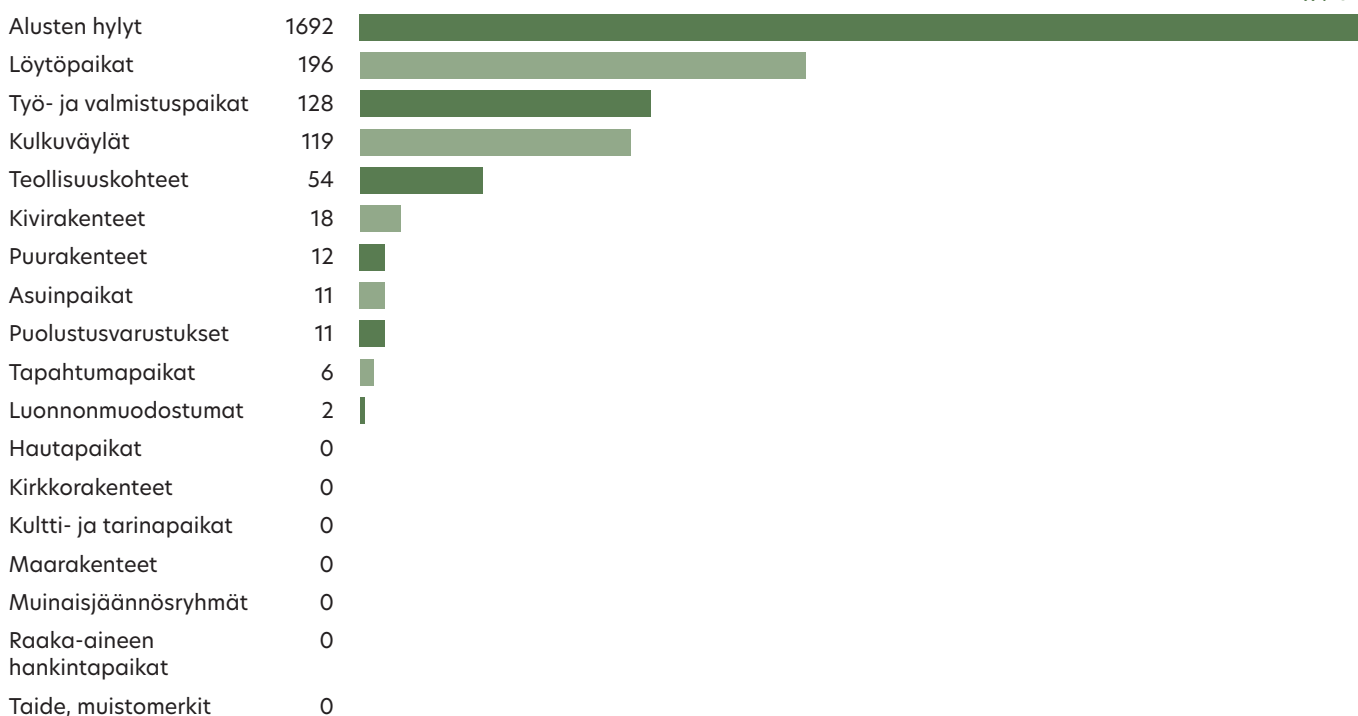
Vedenalaiset muinaisjännökset vastuumuseoitain, elokuu 2021

Taulukko esittää muinaisjännösrekisterin kaikki vedenalaiset kohteet vastuumuseoitain elokuussa 2021. Kohteiden määrään vaikuttavat mm. meri- ja vesialueiden laajuus, ihmistoiminta ja sen jättämät materiaaliset jännökset, sukellusaktiivisuus, maankäyttö ja rakennushankkeet sekä tehdyt inventoinnit.

Vedenalaiset muinaisjännökset, tilanne syyskuu 2021

Taulukko esittää muinaisjännösrekisterin vedenalaiset kohdetypit syyskuussa 2021.

Suosituksset ja keinot

2. Painopisteenä tehdään inventointeja ja kenttätutkimuksia vesien kulttuuriperinnön tietotason parantamiseksi yhdessä kumppanien kanssa. Painopiste koostuu seuraavista osa-alueista:

- Jatketaan merialueiden ja sisävesien vedenalaisen kulttuuriperinnön sekä ranta-alueiden inventointien edistämistä ja toteuttamista sekä kehitetään siihen soveltuvia menetelmiä ja kumppanuuksia.
 - Teemoja ovat esim. meritaistelupaikat, rannikkolinnakkeet, laivas-toasemat, laivanrakennuspaikat ja -telakat, veneenvetomöljät, paino-lastipaikat, uiton jäännökset, sillat ja siltarummut, venevalkamat, venevajat ja venevajaryhmät, myllyt, vesimylly- ja voimalamuseot, padot, pienvesivoimalat sekä teolliset satamaympäristöt.
 - Tietoa hankitaan kenttätöin ja tarkastussukelluksin, yhdessä yhteistyötahojen kanssa sekä mahdollisuuksien mukaan ostopalveluin.
 - Tiedonhankintaa tehdään ensisijaisesti alueilla, jotka arvioidaan ihmisen pitkäaikaisen käytön seurauksena merkittäviksi ja potentiaalisiksi löytöalueiksi.
- Edistetään vedenalaisten maisemien kartoittamista inventointien yhteydessä ja niihin liittyvän rekisteritiedon sekä visualisointien lisäämistä (Eurooppalainen maisemayleissopimus eli Firenzen sopimus (SopS 14/2006)). Suositus koostuu seuraavista osa-alueista:
 - Edistetään ja kehitetään vedenalaisten maisemien kartoittamiseen ja dokumentointiin soveltuvia menetelmiä ja kumppanuuksia.
 - Täydennetään valtakunnallisten arvokkaiden maisema-alueiden tietoja vedenalaisten maisemien osalta.
 - Täydennetään valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY)¹⁸ tietoja vesi- ja ranta-alueiden kulttuuriperinnön sekä vedenalaisten maisemien osalta.
 - Täydennetään valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden (VARK) tietoja vesi- ja ranta-alueiden kulttuuriperinnön sekä vedenalaisten maisemien osalta.
 - Edistetään BalticRIM-hankkeen¹⁹ vedenalaisen maiseman konseptin käyttöä sekä kehitetään konseptia (BalticRIM-hanke 2017-2020).

Mäntyharjun venevajoja. Kuvaaja: Sallamaria Tikkanen, Museovirasto 2021.

¹⁸ Rekisterin kommentti-kohtaan voidaan viedä täydentäviä tietoja.

¹⁹ BalticRIM-hanke: <https://www.submariner-network.eu/balticrim>

Mustikkamaalla Isoisänniemen rannassa sijaitsee ainakin 1700-luvulla käytössä ollut purjelaivojen painolastin jättöalue (muinaisjäännösrekisterin kohde nro 2456), jolta löytyy Suomen kallioperälle vieraita kiviä sekä tiiltä, lasia, keramiikkaa ja kivihiiltä. Painolastipaikkoja ei ole inventoitu Suomessa systemaattisesti. Kuvaaja: Helena Ranta, arkeologian kuvakokoelma, Museovirasto.

- Vaikutetaan siihen, että vedenalaiset maisemat tulevat huomioiduiksi kansallisessa maisemapolitiikassa.
- Tehdään yhteistyötä Väyläviraston kanssa yhteistyösopimuksen mukaisesti meri- ja sisävesiväylien (erityisesti majakat ja kanavat) rakennusperinnön arvokohdeiden tarkistusinventoinneissa. Arvokohteet ovat Väyläviraston hallinnoimalla väyläverkolla olevia, erikseen nimettyjä kulttuurihistoriallisesti arvokkaita valtion omistamia kohteita. Arvokohteet voivat olla rakennelmia, rakenteita, laitteita tai rakennuksia. Arvokohteet voivat olla suojeltu myös erityislainsäädännön nojalla (MRL, muinaismuistolaki, RKY). Nykyisiin Väyläviraston arvokohteisiin luetaan mm. museokanavat ja vanhat majakat. Suositus koostuu seuraavista osa-alueista:
 - Osallistutaan meri- ja sisävesiväylien arvokohteiden täydennysinventointeihin (mm. Myrsky-inventoinnin jatkotyö) ja uusien arvokohteiden valintaan. Täydentäminen linkittyy Museoviraston Rakennettu hyvinvointi -hankkeeseen ja Valtiolle rakennettu -teoksessa esitettyihin periaatteisiin.
 - Osallistutaan meri- ja sisävesiväylien arvokohteiden kohdekohtaisten hoito- ja kunnossapitosuunnitelmien kehittämiseen ja laatimiseen.
 - Harrastajat ja paikalliset tahot muodostavat voimavaran, jolla on merkitystä arvokohteisiin liittyvän kulttuuriperinnön elävyydelle ja jatkuvuudelle. Osallistutaan kolmannen sektorin toimijoille laadittavien arvokohteiden hoitoon liittyvän ohjeistuksen suunnitteluun.

Jussarö 1 -hyllyn (muinaisjäännösrekisterin kohde nro 1441) 3D-malli. Kuvaaja: Päivi Pihlanjärvi, Museovirasto 2017.

3.3 Tiedon hallinta

Tavoitetilä

Museoviraston kulttuuriympäristön tietojärjestelmä ja sen rekisterit (muinaisjäännösrekisteri, rakennusperintörekisteri, arkeologisten hankkeiden rekisteri sekä RKY-rekisteri) ovat suojelun tärkeä, toimiva ja yhteisesti hyväksytty työkalu. Kohdetyypeistä ja -ryhmistä on saatavilla avointa, ajantasaista ja luotettavaa digitaalista tietoa sekä visuaalisia esityksiä (mm. vedenalaisten kohteiden 3D-mallit) suojelun, hoidon, seurannan, vaalimisen, suunnittelun, tutkimuksen, virkistykseen, matkailun sekä viranomaisten, kansalaisten ja muiden tahojen käyttöön. Käytetyt käsitteet ovat yhdenmukaisia, hierarkkisesti järjestettyjä ja loogisia. Tiedot kuvaavat moni- ja tasapuolisesti eri-ikäistä, erityyppistä sekä eri puolilla Suomea sijaitsevaa vesien kulttuuriperintöä siten, että myös alueelliset erityis- ja ominaispiirteet ovat hahmotettavissa.

Yhteydet muiden toimijoiden rekistereihin, tietokantoihin ja -järjestelmiin toimivat rajapintojen kautta. Tiedonvaihto Museoviraston sekä alueellisten ja valtakunnallisten vasmuseoiden sekä muiden toimijoiden tietojärjestelmien välillä toimii hyvin, ja tietojen päivittäminen on mahdollista rajapintojen kautta. Edistetään myös esine-, kuva- ja arkistotietojen digitointia ja linkittämistä kohdetietoihin. Vesien kulttuuriperintöä koskeva kansalaistieto integroituu osaksi asiantuntijatietoa.

Tausta

Kulttuuriympäristön tietojärjestelmän tiedon tason vaihtelu vaikeuttaa tutkimus- ja suojelutarpeiden arviointia. Muinaisjäännösrekisterin asiasanasto vastaa vain osittain *Arkeologisen kulttuuriperinnön oppaan* ja *Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset* -oppaan sanastoa. Kohteiden tyyppien tarkenteita on tarpeen tarkistaa, kehittää ja yhdenmukaistaa. Kohdetyyppien lajit eivät ole yhtenäiset (esim. uittolaitteiden

suojelustatus vaihtelee) ja niissä on alueellista vaihtelua. Muinaisjäännösrekisterin kohteiden tyyppitiedot on linkitetty joulukuussa 2018 Arkeologisen kulttuuriperinnön oppaaseen. Asiasanasto ei kuvaa vielä riittävästi vesien kulttuuriperintöä, rekisterien hakutoiminnot ovat puutteelliset ja kaikkea olemassa olevaa tietoa ei ole viety rekistereihin. Kansalaistietoa ei aina ole hyödynnetty riittävästi.

Suosituksukset ja keinot

3. Osallistutaan Museoviraston Rekisteri- ja kulttuuriympäristötieto -tiimin työn kautta rekisterien kehittämiseen.
4. Huomioidaan Museoviraston kokoelmiin liittyvien tietojärjestelmien kehittämisessä vesien kulttuuriperinnön erityiskysymykset.
5. Otetaan vuonna 2021 käyttöön vedenalaiskohteiden sähköinen ilmoituspalvelu Ilp-parin yhteydessä ja osallistutaan palvelun kehittämiseen.
6. Kerätään ja hyödynnetään systemaattisemmin kansalaistietoa.

Hylkyjen 3D-malleja voidaan esitellä esimerkiksi VR-laseilla. Baltacar-projekti. Kuvaaja: Sinikka Kärkkäinen, Museovirasto 2019.

3.4 Tiedon välittäminen

Tavoitetila

Vesien kulttuuriperinnöstä, tutkimuksesta ja suojelusta on helposti löydettävissä tietoa verkosta. Tieto on monipuolista ja hyödyttää myös niitä, jotka kaipaavat perustasoa syvempää ja laajempaa tietoa. Lapsille, nuorille ja opiskelijoille suunnattua aineistoa sisältyy kokonaisuuteen. Tietoa jaetaan suurelle yleisölle suunnatuissa vesien kulttuuriperinnön tapahtumissa.

Tausta

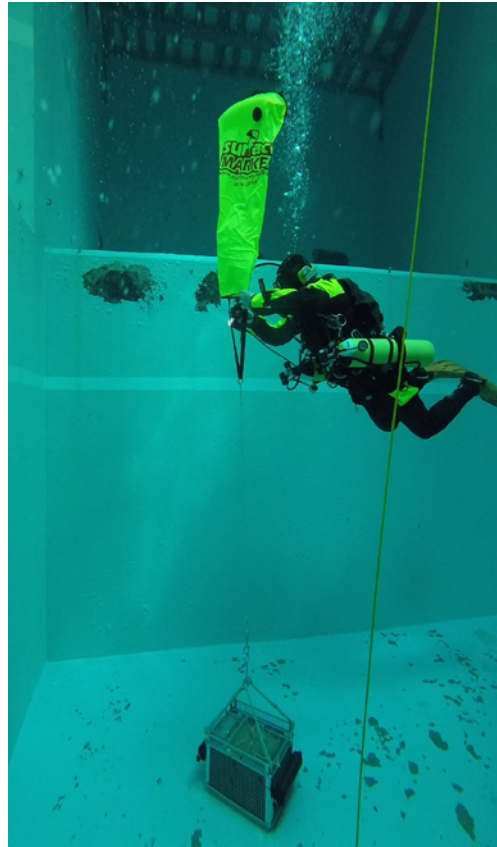
Museovirasto on keskeinen vesien kulttuuriperintötiedon tuottaja. Tiedon tuottamisen toivotaan mukaan myös muita yhteistyötahoja.

Suosituksukset ja keinot

7. **Painopisteenä** aloitetaan vesien kulttuuriperinnön uutiskirjeen julkaiseminen. Siinä kerrotaan toimintaohjelman tehtävien ajankohtaisista tapahtumista ja etene- misestä. Kirjeen tavoitteena on, että tieto kulttuuriympäristötyöstä saavuttaa aiheesta kiinnostuneet toimijat kootusti, oikea aikaisesti ja osallistaen. Uutiskirje tarjoaa tietoa erityisesti vesien kulttuuriperinnön parissa toimiville ammattilaisille ja asiantuntijoille, mutta tilaajaksi on tervetullut kuka tahansa aiheesta kiinnostunut. Uutiskirjeeseen sisältyy mahdollisuus lähettää palautetta ja toiveita,

koska on tärkeää tietää, mitkä aiheet asiantuntijoita ja harrastajia askarruttavat. Kirjeen sisällöntuottamisesta ja toimituksesta vastaa Museoviraston merellinen tiimi yhteistyössä Museoviraston Markkinointi ja viestintä -yksikön kanssa. Kirje ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

8. Perustetaan ja ylläpidetään vuonna 2021 yhteistyötahojen (Jyväskylän yliopisto, Kulttuuriympäristötutkimuksen seura, Metsähallitus, maa- ja metsätalousministeriö, Museovirasto, Turun yliopisto, Väylävirasto ja ympäristöministeriö) kanssa vesimaisemaverkosto²⁰, jonka tavoitteena on tuoda yhteen teemasta kiinnostuneita eri tahoja, tunnistaa ajankohtaisia teemoja, tuottaa uusia näkökulmia, avauksia ja hankkeita sekä järjestää mm. koulutustapahtumia sekä seminaareja.
9. Suunnitellaan meriarkeologian erillisverkkosivusto, kootaan ja tuotetaan sille materiaalia vuosina 2021–2022.
10. Jatketaan Suomen ympäristökeskuksen koordinoiman Itämeri.fi-hankkeen merelliseen kulttuuriperintöön liittyvän aihepiirin sivuston päivittämistä ja tarkistetaan linkityksiä yhteistyömuistion mukaisesti (www.itameri.fi).
11. Edistetään vesien kulttuuriperintötiedon välittämistä lapsille, nuorille, koululaisille ja opiskelijoille yhteistyössä mm. Suomen merimuseon, kulttuuriperintökasvatuksen ammattilaisten sekä muiden eri tahojen kanssa.
12. Tuetaan harrastajameriarkeologeille tarkoitetun Suomen meriarkeologisen seuran julkaiseman kirjan *Underwater Archaeology: The NAS Guide to Principles and Practice* käänös- ja toimitustyötä sekä osallistutaan vuosittain seuran harrastajameriarkeologeille järjestämän Nautical Archaeology Societyn luoman koulutussysteemin mukaisen koulutuksen antamiseen (www.smhy.fi).
13. Tutkitaan mahdollisuutta lisätä kulttuuriperintötietoutta Suuri Sininen -verkkosivustolle, joka jakaa vesiympäristöihin ja vedenalaiseseen maailmaan liittyvää tietoa (www.suurisininen.fi).

Sukellusharjoitukset Kirkkonummen Sukellus-Areenalla. Nostosäkin käytön harjoittelua. Kuvaaja: Sinikka Kärkkäinen, Museovirasto 2020.

20 Vesimaisemaverkosto: [https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Vesimaisemaverkosto_on_perustettu\(60339\)](https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Vesimaisemaverkosto_on_perustettu(60339))

Kivilaiturin jäännökset Espoon Rantaraitilla. Rauenneita kivilaitureita löytyy runsaasti erilaisilta rannoilta. Kiinnostava kysymys on se, että milloin kivilaitureita tulisi säilyttää osana alueen historiaa ja kuinka hyvin niitä on huomioitu inventoinneissa. Kuvaaja: Sallamaria Tikkanen, Museovirasto 2020.

14. Osallistutaan mahdollisuuksien mukaan vuosittaisiin tapahtumiin, kuten

- Euroopan kulttuuriympäristöpäivät²¹ vuosittain syyskuussa
 - teema 2021: Rajaton ja avoin kulttuuriperintö (Inclusive Heritage, Heritage for Everybody)
 - teema 2022: kestävä kulttuuriperintö (Sustainable Heritage)
 - teema 2023: elävä kulttuuriperintö (Living Heritage)
- Kansainvälinen maisemapäivä (vuosittain 20.10.), Itämeripäivä (vuosittain elokuun viimeisenä torstaina), Merihistorian päivät, Venemessut, Hylkysukellusseminaari, Arkeologipäivät, Arkeologisten kenttätöiden esittelypäivät ja EAA-konferenssi (European Association of Archaeologists)

15. Järjestetään ja osallistutaan koulutustilaisuuksiin ja seminaareihin ammattitaidon kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi sekä tiedon jakamiseksi.

²¹ Euroopan kulttuuriympäristöpäivät: https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Euroopan_kulttuuriymparistopai-vat

Kulttuuriympäristön suojeluun vaikuttaminen

4.1 Vesien kulttuuriperinnön suojelu alueidenkäyttöhankkeissa

Tavoitetila

Museoviranomaiset saavat tiedon vesien kulttuuriympäristöön vaikuttavista maankäyttö- ja rakennushankkeista (mm. kaavoitus, liikenteen ja teollisuuden infrastruktuuri, ympäristövaikutusten arviointiprosessit, vesienhoito, kalataloudelliset kunnostukset, merialuesuunnittelu) jo suunnittelun alkuvaiheessa. Käytettävissä on riittävästi helposti saavutettavaa ja ajantasaisiin tutkimuksiin ja selvityksiin perustuvaa digitaalista tietoa vesien kulttuuriperinnöstä maankäyttöhankkeiden alueilta. Arkeologisen kulttuuriperinnön tilan sekä suojelukäytäntöjen ja -menetelmien vaikutusten ja toimivuuden seuranta on ajantasaista. Täydennyskoulutusta järjestetään tarpeen mukaan. Merkittävyyden arvioinnin kriteerit ovat käytössä. Muinaismuistolain ulkopuolelle jäävien arkeologisten kohteiden suojelukeinot ovat vakiintuneet.

Alueelliset vastuumuseot osallistuvat aktiivisesti vesialueisiin vaikuttavien hankkeiden arviointiin ja niistä lausumiseen erityisesti kaavoitushankkeissa ja merialuesuunnittelussa.

Tausta

Museoviranomaisten tärkeimpiä tehtäviä on ottaa kantaa kulttuuriperintöön vaikuttaviin maankäyttö- ja rakennushankkeisiin. Vesien kulttuuriympäristöön vaikuttavat hankkeet eivät tule aina lausunnotte alueille vastuumuseoille tai Museovirastolle tai ne tulevat lausuttaviksi liian myöhään. Tämä johtaa siihen, ettei hankkeissa ehditä teettää tarpeellisia kulttuuriperintöselvityksiä, joiden perusteella alueen kulttuurihistoriallinen merkittävyys ja hankkeiden vaikutukset voitaisiin arvioida. Alueelliset vastuumuseot ovat saaneet aiempaa isompaa vastuuta vesialueisiin liittyvistä lausunnoista museolain muutoksen myötä 2020, ja aihepiiri saattaa tuntua vieraalta.

Suosituksukset ja keinot

16. Annetaan lausuntoja isoimmista vesialueiden rakennus- ja infrahankkeista sekä ohjataan ja tuetaan alueellisia vastuumuseoita niiden työssä vesien kulttuuriperinnön suojelun ja lausuntojen parissa.

Vuonteenkosken möljä (municipal register number 1000027780) eli tervaveneiden vetotie. Möljiä pitkin vedettiin tervaveneitä ylävirtaan. Möljä on siirtynyt aikoinaan organisaatio-uudistusten seurauksena Väyläviraston hallintaan, jonka tehtäviin kuuluu nykyään vastata valtion hallinnoimista vesiväyliä. Kohteen kautta ei kuitenkaan kulje valtion ylläpitämiä vesiväyliä, vaan rakenteet palvelevat lähinnä paikallista kalastusta. Möljän hallintaa ja ylläpitoon ei ole vielä löytynyt ratkaisua. Väylävirasto on kunnostanut möljiä myöhemmin kuvan ottamisen jälkeen. Kuvaaja: Sallamaria Tikkanen, Museovirasto.

17. Osallistutaan Suomen merialuesuunnitteluun²², seurataan alan kansainvälistä kehitystä sekä edistetään kulttuuriperinnön huomioimista merialuesuunnittelussa.
18. Seurataan ja annetaan lausuntoja mm. merien- ja vesienhoidosta, tulvariskien hallinnasta, vesipuidedirektiivistä, Suomen Ramsar-kosteikkotoimintaohjelmasta 2016-2020²³ sekä tulevasta rannikkostrategiasta ja Suomen meripolitiikan toimenpideohjelmasta.
19. Annetaan lausuntoja valtion omistamista Väyläviraston kohteista luovutuslain 12 § perusteella (Laki oikeudesta luovuttaa valtion kiinteistövarallisuutta 973/2002).
20. Annetaan tietoa ja ohjeistusta, jotta kaavoitushankkeet, Suomen merialuesuunnitelma ja muut hankkeet tulevat oikea-aikaisesti lausuttaviksi alueellisille vastuumuseoille ja/tai Museovirastolle. Osallistutaan ja järjestetään yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa koulutustilaisuuksia, joissa kerrotaan, miten vesi- ja ranta-alueiden kulttuuriperintö huomioidaan kaavoituksessa, merialuesuunnittelussa ja muissa hankkeissa. Arkeologien kulttuuriperintö ja kaavoitus -ohjetta päivitettäessä otetaan huomioon vesien kulttuuriperintö.
21. Osallistutaan erikseen harkiten niiden hankkeiden ohjausryhmiin, joihin pyydetään Museoviraston edustus.

²² Suomen merialuesuunnittelu: <https://www.merialuesuunnittelu.fi/>

²³ Suomen Ramsar-kosteikkotoimintaohjelma 2016-2020: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75329>

4.2 Tutkimus, hankkeet ja selvitykset

Tavoitetila

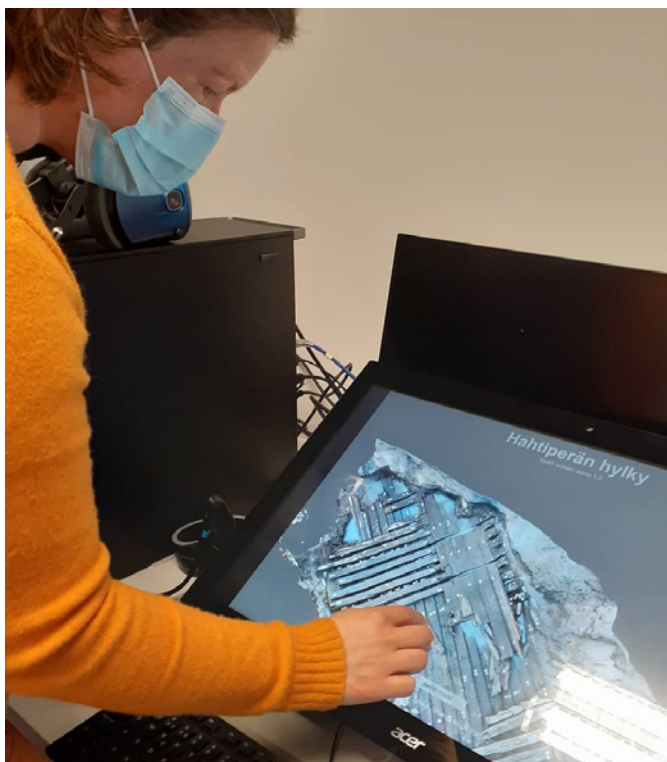
Museovirastolla, alueellisilla ja valtakunnallisilla vastuumuseoilla on riittävästi ajantasaista digitaalista tietoa vesien kulttuuriperinnöstä ja sen kohdetypeistä sekä hallinnon että tutkimuksen tarpeisiin. Kohdetyyppien suojelulinjaukset ja -ohjeet perustuvat tutkimukseen ja ajantasaiseen tietoon.

Museovirasto tekee yhteistyötä yliopistojen kanssa ja tarjoaa sekä aiheita opinnäytteihin että harjoittelupaikkoja. Museoviranomaiset osallistuvat tutkimushankkeisiin ja selvitysten tekemiseen kehittääkseen suojelu- ja tutkimusmenetelmiä ja ylläpitääkseen omaa ammattitaitoaan. Muinaismuistolain ulkopuolelle jäävien arkeologisten kohteiden tutkimuksiin liittyvät kysymykset on selvitetty (esim. rahoitus, tutkimus- ja dokumentointimenetelmät).

Laajemmat Museoviraston omat tutkimushankkeet ja selvitykset toteutetaan erikseen päätettävänä, rahoitettavina ja organisoitavina hankkeina. Ne voivat olla omia hankkeita tai mukanaoloa muiden vetämissä hankkeissa.

Tausta

Museovirasto tekee erityisesti viranomaistyöhön liittyviä tarkastussukelluksia ja näytteidenottoja omana työnä, ostopalveluina tai yhteistyönä muiden kanssa. Tutkimustyö ja yhteishankkeisiin osallistuminen on välttämätöntä tiedon saamisen varmistamiseksi ja oman ammattitaidon ylläpitämiseksi. Tutkimushankkeet edellyttävät, että niiden tekijät voivat irrottautua virkatehtävien hoidosta hanketyöhön. Tarve tutkimustyöhön ja selvityksiin on nykyistä suurempi.

Kuva: Meriarkeologi Riikka Tevali tutkii Hahtiperän hyllyn (muinaisjäännösrekisterin kohde nro 1000036870) pienoismallia kosketusnäytöllä. Kuvaaja: Minna Koivikko, Museovirasto 2020.

Suosituksset ja keinot

- 22. Painopisteenä** johdetaan Veteen vajonneet, Ruotsin laivaston hylyt Suomenlinnan kulttuuriperintönä -hanketta (2021–2026), jonka yhteistyökumppaneita ovat Helsingin yliopisto, Suomenlinnan hoitokunta, Suomen meriarkeologinen seura, Ehrensvärd-seura ja Viaporin telakkayhdistys. Tavoitteena on tuottaa yksittäisten laivaston alusten biografiat laajana atlaksena. Näkökulmat liittyvät meriarkeologiaan, historiaan, kansatieteeseen ja perinnetutkimukseen, osallistaen myös museokenttään. Hanke on osa laajempaa Unohdettu laivasto: Ruotsin ”sininen” kulttuuriperintö 1450–1850 -tutkimusohjelmaa, jota rahoittaa Riksbankenin juhlarahasto vuosina 2021–2026 ja jota johtaa Leos Müller Tukholman yliopiston Meriopintojen keskuksesta.
- 23. Painopisteenä** uusitaan, testataan ja kehitetään meriarkeologista sukellus- ja venekalustoa osana työturvallisuuden parantamista. Testataan rohkeasti uusia tutkimusmenetelmiä ja -laitteita. Siirrytään suljetun kierron laitteilla sukeltamiseen soveltuvien osien. Koulutaudutaan ja pidetään yllä meriarkeologisen tiimin sukelluskuntaa. Osallistutaan aktiivisesti Suomen tutkimussukelluksen ohjausyhdistyksen STÖY:n toimintaan (www.tutkimussukellus.fi).
- 24. Painopisteenä** julkaistaan suomalaisen meriarkeologian historiateos vuosina 2021–2022 Museoviraston vetämänä hankkeena. Hanketta rahoittaa Antero ja Merja Parman säätiö ja teoksen julkaisee Museovirasto. Ideoidaan ja keskustellaan työpaikoissa ja kokouksissa, tutkitaan arkistoja, haastatellaan suomalaisen meriarkeologian merkittävimpiä tekijöitä sekä tuotetaan julkaisuun artikkeleita.
- 25. Painopisteenä** tuotetaan tilannekuvaus Suomen virtavesien kulttuuriperinnöstä.

Meriarkeologi Päivi Pihlänjärvi harjoittelee vedenalaisen paikannusjärjestelmän (UWIS) käyttöä Pertti Arvosen johdolla. Kuvaaja: Sinikka Kärkkäinen, Museovirasto 2020.

Sukeltajat etsivät hylkyä Hangossa. Kuvaaja: Hoffmann, Wolff, Zimmerler 1918. Museovirasto/Historian kuvakokoelma.

26. Osallistutaan aktiivisesti Museoviraston Kulttuuriympäristöpalvelut-osaston tutkustiimin sekä muiden tiimien työskentelyyn.
27. Edistetään tiedon tuottamista ja käytettävyyttä vesien kulttuuriperinnön ekologisista, taloudellisista, sosiaalisista ja kulttuurisista vaikutuksista (esim. matkailun paikallistaloudelliset vaikutukset).
28. Edistetään tiedon tuottamista ja käytettävyyttä vesien kulttuuriperintöön kohdistuvista vaikutuksista (esim. käyttö- ja ihmispaineet).
29. Pyritään turvaamaan meriarkeologisen tutkimuksen jatkuvuus tukemalla opiskelijoita mahdollisuuksien mukaan esim. opinnäytetöissä sekä tarjoamalla harjoittelupaikkoja.
30. Osallistutaan Helsingin yliopiston uuden meriarkeologian maisteriohjelman suunnitteluun ja verkkomateriaalien tuottamiseen vuosina 2021–2025 sekä valikoiden yliopiston hankkeisiin.
31. Edistetään yhteistyötä yliopistojen, tieteellisten seurojen, kokoelmien ylläpitäjien, kansalaisyhdistysten, yksittäisten tutkijoiden ja kaupallisten toimijoiden kanssa.

4.3 Hylkykohteiden suojeleminen ja valvonta

Tavoitetila

Merkittävät tutkimuspotentiaalia sisältävät rauhoitetut hylt on suojeltu suoja-alueiden avulla. Jotta suoja-aluehylt eivät ole kokonaan sukeltajien tavoittamattomissa, on luotu toimiva ohjattujen sukellusvierailujen järjestelmä. Sukeltajat pääsevät vierailemaan erityisen kiinnostavilla hyllyillä hylkyjen kuitenkaan vaarantumatta.

Rauhoitettujen hylkyjen valvontayhteistyö Rajavartiolaitoksen kanssa on toimivaa ja estää luvattomia kajoamisia. Suoja-aluehylkyjen valvontaan on luotu automaattisen seurannan järjestelmä, jossa tieto sukellustoiminnasta hyllyillä siirtyy satelliitin kautta automaattisesti lähimmälle merivartioasemalle, ja partiovene pääsee nopeasti paikalle tarkistamaan tilanteen.

Rajavartiolaitoksen sukeltajia varten on laadittu ohjeistus kajoamattomaan hylkydokumentointiin, mikä edistää seurantietojen keruuta hylkykohteista.

Käytössä on työkalu, jonka avulla voidaan arvioida ja ennakoida erilaisissa ympäristöissä olevien hylkykohteiden vahingoittumisherkkyttä ihmistoiminnan, kuten ankkuroinnin, seurauksena.

Tausta

Rajavartiolaitos valvoo hylkyjä päätehtäviensä ohella ja mahdollisuuksiensa mukaan. Valvonnassa on väistämättä rajoitteita. Hylkyihin kajotaan luvatta ja esineitä varastetaan. Vuonna 2020 havaittiin kajoamisen jälkiä Paraisilla Borstö 1 -hyllyssä, joka on yksi viidestä suoja-alueella suojellusta hyllystä. Myös Sipoon siipiratahölly Dianan hyllyllä epäillä kajoamista. Oletettavasti monista kajoamisista ei saada koskaan tietoa. Museovirastolle on ehdotettu automaattisen valvontajärjestelmän kehittämistä ja käyttämistä hylkyvalvonnan tehostamiseksi. Järjestelmästä alettiin keskustella vuoden 2020 lopulla Museoviraston, Rajavartiolaitoksen ja Luode Consulting Oy:n välillä.

Päivi Pihlanjärvi videokuva Inkoon Pohjoinen Kotka -nimistä hylkyä (muinaisjäännösrekisterin kohde nro 1426) 3D-mallinnosta varten. VARK-projekti. Kuvaaja: Minna Koivikko, Museovirasto 2020.

Museovirasto päättää muinaisjäännösten suoja-alueista. Merkittävien hylkyjen suojelemiseksi on tarpeen luoda lisää suoja-alueita. Viime vuosina on löytynyt uusia tutkimukselle arvokkaita hylkyjä, jotka sisältävät paljon esineistöä ja ovat alttiita vahingonteolle, mikäli ne pysyvät vapaan virkistysukelluksen kohteina. Suoja-aluehylyt ovat sukeltajien näkökulmasta erityisen kiinnostavia, ja on tarpeen luoda Ruotsin mallin mukaisesti sukelluksia mahdollistava mutta hylkyjä suojaava ohjatun sukeltamisen järjestelmä.

Rajavartiolaitoksen sukeltajat ja jossain määrin myös Merivoimien sukeltajat pyytävät toisinaan historiallisiin hylkyihin liittyviä mielekkäitä tehtäviä, joita he voisivat tehdä osana omia kuntosukelluksiaan. Myös Museovirasto pyytää toisinaan tukea Rajavartiolaitokselta hylkyjen tarkistuskäynteihin. Museovirasto ohjeistaa tätä toimintaa kussakin tapauksessa erikseen.

Vuosina 2018–2020 kehitettiin ulkopuolisella rahoituksella Helsingin yliopiston ja Museoviraston yhteistyönä ns. Hylkyindeksi-työkalua hylkysuojelun tueksi. Työkalu vaatii vielä lisäkehittämistä ja testaamista.

Suosituksia ja keinoja

- 32.** Kehitetään hylkysuojelua osallistumalla automaattisen hylkyvalvontajärjestelmän kehittämiseen (vähintään pilottivaiheeseen asti) yhdessä Luode Consulting Oy:n ja Rajavartiolaitoksen kanssa.
- 33.** Kehitetään yhdessä Suomen meriarkeologisen seuran, Sukeltajaliiton ja muiden tarvittavien tahojen kanssa uutta valvotun sukeltamisen menettelyä suoja-aluehylyille (www.mas.fi ja www.sukeltaja.fi). Työ aloitetaan vuonna 2022.

34. Aletaan valmistella hylkyjen dokumentoinnin ohjeistusta hylkyseurantaa varten Rajavartiolaitoksen sukeltajille. Selvitetään tarvetta yleiselle ohjeelle yli 100-vuotiailla hylkyillä sukeltamiseen ja aletaan tarvittaessa valmistella ohjetta yhdessä sidosryhmien kanssa. Työ aloitetaan vuonna 2022.
35. Testataan, kehitetään ja jalkautetaan hylkyjen suojelutyössä ns. hylkyindeksi-työkalua. Sen avulla historiallisten laivahylkyihin kohdistuvia uhkia ja kohteen hylkyntymisprosessin laatua voidaan arvioida ja ilmaista numeerisesti. Tuloksena valituille hylkyille (513 kpl) on saatu värikoodein ilmaistut uhanalaisuusluokat (5 kpl). Raportti Hylkyindeksi-työkalusta julkaistiin kesällä 2021.²⁴
36. Arvioidaan tarvittaessa uusien suoja-alueiden tarve ja käynnistetään tarvittaessa suoja-alueprosessit.
37. Tiivistetään yhteistyötä Rajavartiolaitoksen kanssa mm. järjestämällä infotilaisuuksia hylkysuojelusta- ja valvonnasta merivartioasemilla.

4.4 Kulttuuriympäristökohteiden restaurointi- ja hoitoavustukset

Tavoitetila

Museoviraston myöntämät valtionavustukset ohjautuvat tarkoituksenmukaisesti ja oikea-aikaisesti vesien kulttuuriperintökohteiden säilymistä, hoitoa ja kestävää käyttöä tukeviin hankkeisiin. Avustusten haussa, käytössä ja vaikutusten arvioinnissa huomioidaan YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelma Agenda2030, opetus- ja kulttuuriministeriön strategian 2030 mukainen Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus sekä Euroopan komission käynnistämä Green Deal eli vihreän kehityksen ohjelma. Myös vedenalaisten muinaisjäännösalueiden hoitoa ja saavutettavuutta tuetaan, ja menettelyistä on olemassa selkeät periaatteet ja ohjeistukset.

Tausta

Museovirasto myöntää avustuksia aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen mukaisiin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin, ammatillisten museoiden innovatiivisiin hankkeisiin, museoiden osaamisen kehittämiseen, paikallismuseoiden hankeavustuksiin, maailmanperintökohteiden tutkimus- ja kehittämishankkeisiin, rakennusten ja kulttuuriympäristökohteiden entistämiseen, muinaisjäännösalueiden hoitoon, kulkuvälineiden restaurointiin sekä yhteisöjen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyviin hankkeisiin. Viime vuosina hylkykohteille on myönnetty yhteisöjen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyviin hankkeisiin tarkoitettuja avustuksia.

Suosituksien ja keinot

38. Valtionavustusten painopisteitä ja jakoperiaatteita kehitetään siten, että muinaisjäännösten hoitotukea voidaan myöntää myös vedenalaisen kulttuuriperinnön kohteille. Tavoiteaikataulu on vuosi 2023, jolloin otetaan käyttöön uusi digitaalinen valtionavustusjärjestelmä.

²⁴ Hylkyindeksi. Painemuuttujien arviointimenetelmä historiallisille puulaivojen hylkyille Suomen rannikkovesillä: Hylkyindeksi (museovirasto.fi)

Kulttuuriympäristö- ja kulttuuriperintöpolitiikka

5.1 Strategia- ja ohjelmatyö

Tavoitetila

Museovirasto seuraa, osallistuu ja toteuttaa omaa alaansa koskevaa ohjelma- ja politiikkatyötä sekä strategioita. Museovirasto tuntee sen omaa toimialaa koskevat Euroopan unionin, Euroopan neuvoston, Itämeri-strategian ja muiden hallinnonalojen strategiat, toimintaohjelmat ja rahoitusohjelmat sekä on mukana vaikuttamassa niiden sisältöön siten, että vesien kulttuuriperinnön näkökulma on tarvittaessa mukana osana kokonaisuutta.

Tausta

Vesien kulttuuriperinnön näkökulmat eivät aina tule riittävästi esiin muiden hallinnonalojen ohjelmissa ja strategioissa, joilla voi kuitenkin olla haitallisia vaikutuksia kulttuuriperintöön.

Suosituksukset ja keinot

39. Seurataan ja osallistutaan sellaisten kansainvälisten ja kotimaisten politiikkaohjelmien, strategioiden ja rahoitusohjelmien valmisteluun, kommentointiin ja toimeenpanoon, joilla on vaikutusta vesien kulttuuriperintöön.
40. Vaikutetaan siihen, että vesien kulttuuriperintö otetaan huomioon vuonna 2022 julkaistavassa kulttuuriperintöstrategiassa.
41. Vaikutetaan siihen, että vesien kulttuuriperintö otetaan huomioon Suomen merialuesuunnittelun kestävässä sinisessä kasvussa, kuten kulttuuriperintö- ja luontomatkailussa sekä Helcom VASABin²⁵ merialuesuunnittelutyöryhmän työssä ja asiakirjoissa BalticRIM-hankkeen tavoitteiden mukaisesti.²⁶

²⁵ HELCOM-VASAB MSP WG:<https://helcom.fi/helcom-at-work/groups/helcom-vasab-maritime-spatial-plan-ning-working-group/>

²⁶ Memorandum on cooperation with Helcom-VASAB WG on MSP: Microsoft Word - BalticRIM Memorandum on cooperation.docx (submariner-network.eu)

Helsingin Silakka-markkinat loka-kuussa 2020. Silakamarkkinoita on vietetty vuodesta 1743 lähtien. Kuvaaja: Sallamaria Tikkanen, Museo-
virasto 2020.

5.2 Lainsäädännön valmisteluun ja toimivuuden arviointiin osallistuminen

Tavoitetila

Vesien kulttuuriperintö huomioidaan lainsäädännön uudistushankkeissa, erityisesti 2020 alkaneessa muinaismuistolain (295/63) uudistustyössä.

Muinaisjäännöksen kriteerit saadaan määriteltä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tausta

Muinaismuistolain (295/1963) 2 §:n luettelo kiinteistä muinaisjäännöksistä on tehty ennen historiallisen ajan arkeologian sekä vedenalaisen ja vesien kulttuuriperinnön vakiintumista Suomessa. Luettelo on vesiin liittyvien kohteiden osalta tulkinnanvarainen ja epätäydellinen. Pääosa vedenalaisista muinaisjäännöksistä, niin hyllyistä kuin muista rakenteista, on peräisin historialliselta ajalta. Kiinteän muinaisjäännöksen aikarajaa ei ole määritetty hylkyä lukuun ottamatta. Muinaismuistolaki ei ole voimassa Suomen talousvyöhykkeellä. Muinaisjäännöksen kriteereistä on epäselvyyttä. Kriteereitä on kuitenkin määritetty ensin *Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset* -oppaassa²⁷ ja sitten tarkennettu *Arkeologisen kulttuuriperinnön oppaassa*²⁸.

Muinaismuistolain ulkopuolelle jäävien arkeologisten kohteiden kriteereissä ja suojelussa on paljon epäselvyyksiä. Vedenalais- ja ranta-alueiden arkeologisten kohteiden joukossa on paljon sellaisia, joiden lajiksi muinaisjäännösrekisterissä on valittu ns. muu kulttuuriperintökohde.

27 Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset: <https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/hist-ajan-muinaisjaannokset.pdf>

28 Arkeologisen kulttuuriperinnön opas: <http://akp.nba.fi>

Suosituksset ja keinot

42. Vaikutetaan siihen, että muinaismuistolakia uudistettaessa vuosina 2021-2022 vedenalaisen muinaisjäännöksen kriteerit (esim. ikä) ja suojeluprosessit (esim. mahdolliset erillispäätökset viranomaistyönä kohteiden rauhoittamisesta) saadaan määriteltäviä mahdollisimman hyvin toimivalla tavalla, suhtautuminen muu kulttuuriperintökohde -kohteisiin selkiytyy ja vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelun tarpeet Suomen talousvyöhykkeellä huomioidaan.
43. Osallistutaan Suomen merialuesuunnittelun tavoitteiden edistämiseen (esim. visio "Merestä kestävää hyvinvointia", Kulttuuriperinnön tiekartta 2030), seurantaan, evaluointiin ja monitorointiin (ns. toinen kierros) sekä seurataan alan kansainvälistä kehittymistä merellisen kulttuuriperinnön osalta.

5.3 Kansainväliset sopimukset

Tavoitetila

Suomi on saattanut voimaan keskeiset vesien kulttuuriperintöön liittyvät kansainväliset sopimukset, ja niiden kansallinen toteuttaminen on aktiivista. Suomi vaikuttaa kansainvälisissä järjestöissä, organisaatioissa ja toimissa aktiivisesti vesien kulttuuriperinnön huomioimiseen (esim. Euroopan neuvosto, Euroopan unionin eurooppalainen kulttuuriperintötunnus (European Heritage Label)).

Tausta

Unescon vuoden 2001 yleissopimusta²⁹ vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelusta ei ole ratifioitu Suomessa, vaikka Suomella on pohjoisen Itämeren maana merkittävä ja hyvin säilynyt vedenalainen kulttuuriperintö. Unescon maailmanperintöluettelossa ei ole huomioitu riittävästi vedenalaista kulttuuriperintöä. Myöskään Euroopan neuvoston Kulttuurireitit-verkostossa ei ole mukana toivotulla tavalla vesien kulttuuriperinnön kohteita.

Unescon aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimus³⁰ liittyy luontevasti myös vesien kulttuuriperintöön. Suomen Elävän perinnön kansallisessa luettelossa³¹ ovat mukana limisaumaisten puuveneiden veisto ja purjehtiminen perinteisillä limisaumaveneillä (2017), Puruveden talvinuotto (2017) sekä Tornionjoen elävä koskikalastuskulttuuri (2017).

Suosituksset ja keinot

44. Edistetään Unescon vedenalaisen kulttuuriperinnön yleissopimuksen 2001 ratifiointia.
45. Järjestetään Unescon yleissopimuksesta Round table -tilaisuus IKUWA7-konferenssin yhteydessä Helsingissä 6.-10.6.2022³².

29 The UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/>

30 Aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimus: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>

31 Elävän perinnön kansallinen luettelo: <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>

32 IKUWA7: <https://www2.helsinki.fi/en/conferences/7th-international-congress-for-underwater-archaeology>

Perinnepurjelaivoja Suomenlinnan kaleerialakalla. Elävimmillään ja aidoimmillaan kulttuuriperintö on osana arkeamme ja jokapäiväistä ympäristöämme. Suomenlinnan hoitokunnan päätös vuokrata Suomenlinnan telakka-alue Viaporin telakka ry:lle vuonna 1987 oli ennakkoluuloton ja aikaansa edellä ollut päätös. Sen ansiosta telakka on ollut koko ajan käytössä ja luonut puolenkymmentä pysyvää työpaikkaa vanhojen laivojen kunnostuksen ammattilaisille. Telakka yhdistää valtion eri toimijoita, yrittäjiä, yhdistyksiä ja yksittäisiä vapaaehtoisia. Telakka välittää ja uudistaa perinteistä osaamista. Osaajat ja taitajat, aktiiviharrastajat ja palveluiden tarvitsijat kohtaavat tavalla, josta yleisökin voi nauttia. Ilman Suomenlinnan telakkaa vanhoja puurunkoisia purjelaivoja ei olisi pystytty säilyttämään jälkipolville asianmukaisessa käytössä ja kunnossa. Kuvaaja: Hannu Matikka, Museovirasto.

46. Päivitetään vuosina 2021-2022 Suomea koskeva artikkeli julkaisun The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001 kolmanteen painokseen.
47. Selvitetään yhteistyökumppanien kanssa mahdollisuuksia saada Itämeren alueen vedenalaisia kulttuuriperintökohteita Unescon maailmanperintöluetteloon osana Itämeren alueen kulttuuriperintöyhteistyötä.
48. Osallistutaan Suomenlinnan vedenalaisen kulttuuriperinnön esiin nostamiseen osana alueen maailmanperintöstatusta.
49. Edistetään vesien kulttuuriperintökohteiden huomioon ottamista Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luettelossa.
50. Edistetään vesien kulttuuriperintökohteiden huomioon ottamista kansainvälisissä kulttuuriperintöohjelmissa ja -toimissa, kuten eurooppalainen kulttuuriperintötunnuksessa ja Euroopan neuvoston kulttuurireiteissä (mm. uudet merelliset ja vedenalaiset reittikohteet).³³

33 Museoviraston kansainvälinen toiminta: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta>

Ohjaus ja neuvonta

Tavoitetila

Museoviranomaisten toimintatavat ovat yhdenmukaiset, ajantasaiset ja läpinäkyvät. Suojelun hyviä käytäntöjä luodaan ja jaetaan aktiivisesti yhteistyössä. Viranomaiset, asiantuntijat ja kansalaiset osallistuvat suojeluun. Kansalaiset arvostavat kulttuuriperintöä ja vaalivat sitä. Suojeluohjeet ovat ajan tasalla, mahdollisimman yksiselitteisiä ja kaikkien alan toimijoiden tiedossa ja käytössä. Ohjeistus perustuu laajan yhteistyöverkoston asiantuntemukseen ja osallistumiseen. Hylky- ja muilla vedenalaiskohteilla vierailevat virkistyssukeltajat arvostavat kohteita kulttuuriperintönä ja toteuttavat suojelua omassa toiminnassaan.

Tausta

Museoviranomaiset antavat jatkuvasti tietoa, ohjausta, tukea ja palautetta viranomaisille, asiantuntijoille ja kansalaisille. Kohdetyypit on kuvattu ja niiden suojelu määritelty *Arkeologisen kulttuuriperinnön oppaassa*. Lisäksi kohteet on huomioitu *Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeessa*³⁴ ja tarpeen mukaan sitä täydentävissä ohjeissa (Kulttuuriperinnön huomioiminen virtavesien, kosteikkojen ja ranta-alueiden hankkeissa, maaseudun historialliset asuinpaikat, ensimmäisen maailmansodan linnoitteet, historialliset tiet³⁵ ja Arkeologinen kulttuuriperintö ja kaavoitus). Lisäksi KYP antaa yhteistyösopimustensa (Senaatti-kiinteistöt, Metsähallitus, Väylävirasto, Suomenlinnan hoitokunta) perusteella valtion omistamien merellisten kohteiden restaurointiin liittyviä viranomais- ja asiantuntijapalveluita. Myös Metsähallituksella on merkittävä rooli kulttuuriympäristötiedon välittäjänä ja suojelun edistäjänä.

Suosituksia ja keinot

51. Järjestetään keskeisten sidosryhmien ja kumppaneiden kanssa koulutustilaisuuksia, joissa nostetaan esille vesien kulttuuriperintöön liittyviä tavoitteita, hyötyjä ja käytäntöjä (esim. kalataloudellisten kunnostusten/vesistö-kunnostusverkoston tilaisuudet ja yhteistyötapaukset sukeltajien kanssa).
52. Järjestetään koulutustilaisuuksia alueellisille vastuumuseoille. Teemoina vuonna 2021 ovat mm. arkeologisen potentiaalisuuden arviointi kaavoitus- ja rakennushankkeissa sekä hylät arkeologisenä kohteena. Muita toivottuja teemoja ovat

34 Arkeologisten kenttätöiden laatuohjeet: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-tutkimus/arkeologisten-kenttatoiden-laatuohjeet>

35 Museoviraston arkeologisen kulttuuriperinnön ohjeita ja oppaita: <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/arkeologinen-kulttuuriperinto>

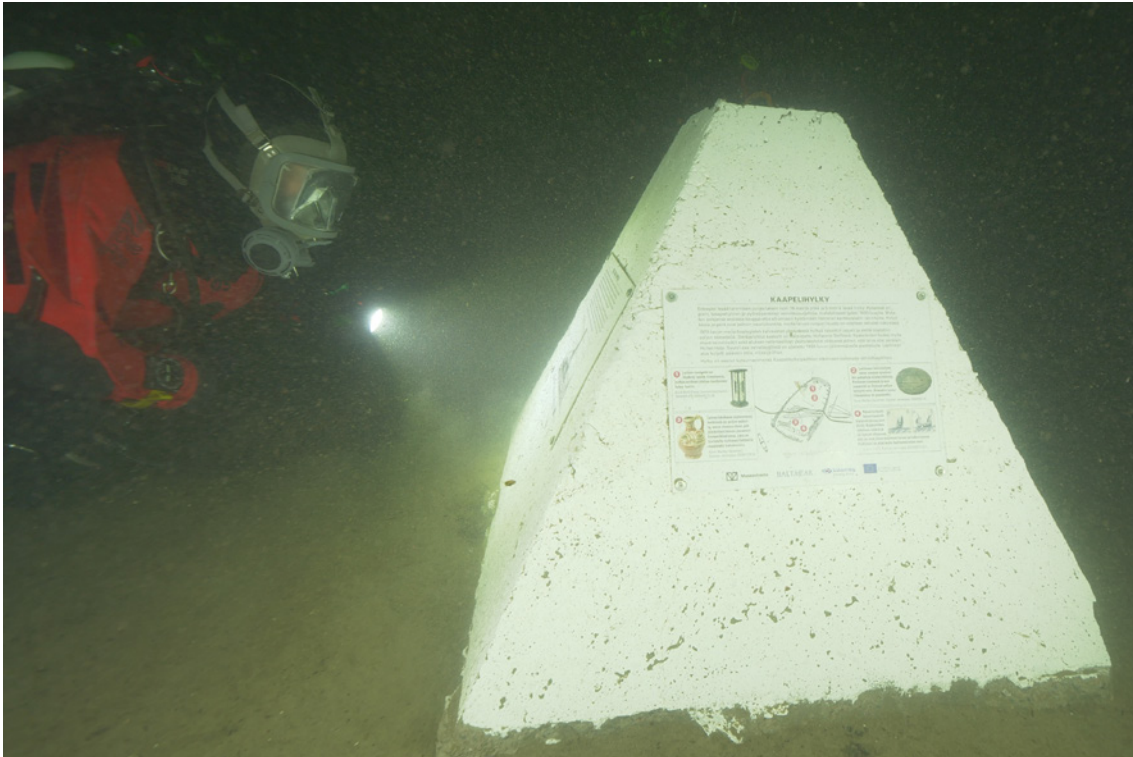

Harmaakivinen myllyn raunio Kiskonjoessa Latokartanonkoskessa 2017 (muinaisjäännösrekisterin kohde nro 1000001613). Mylly oli rakennettu vuonna 1805. Sen käyttö loppui 1960-luvulla. Virtavesien kulttuuriperinnöstä ei ole vielä saatavilla riittävästi systemaattisesti kerättyä tietoa. Kuvaaja: Maija Matikka, Museovirasto.

mm. sisävesien vesien kulttuuriperintö, vesien kulttuuriperintöjen alueelliset erityis- ja ominaispiirteet, kohteiden arvottaminen, arkistoaineistot, digitaaliset ja muut lähteet sekä vesien kulttuuriperinnön hanke-esittelyt ja hyvät käytännöt.

53. Laaditaan tarvittaessa ohjeita, oppaita, selvityksiä ja raportteja.
54. **Painopisteenä** tuotetaan ohje parhaista käytännöistä kulttuuriperinnön huomiointiseksi virtavesien, kosteikkojen ja ranta-alueiden hankkeissa yhdessä eri tahojen kanssa.
55. Päivitetään tarvittaessa Museoviraston ohjetta Kulttuuriperinnön huomiointi virtavesien, kosteikkojen ja ranta-alueiden hankkeissa (2019).
56. Päivitetään tarvittaessa ja tehdään tunnetuksi Museoviraston yhdessä kumppanien kanssa Suomen merialuesuunnittelua varten tuottamaa *Suomen merellisen kulttuuriperinnön tilannekuvaus* -raporttia (2019)³⁶.
57. *Arkeologisen kulttuuriperinnön opasta* täydennettäessä huomioidaan vedenalainen ja ranta-alueiden kulttuuriperintö ja jatketaan oppaan termityötä puuttuvien termien osalta (esim. uittolaitteet, väyläeste, vetokannas/vetotaival, laituri, rimamöljä).

36 Merellisen kulttuuriperinnön tilannekuvaus: https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/suomen_merellisen_kulttuuriperinnon_tilannekuvaus.pdf

Meriarkeologi Riikka Alvik sukeltamassa Hangon Hauensuolen (muinaisjäännösrekisterin kohde nro 78010001) vedenalaisessa puistossa. Kuvaaja: Jesse Jokinen, Museovirasto 2018.

58. Ohjeistetaan, ylläpidetään ja kannustetaan uusien hylkypuistojen perustamista ja olemassa olevien ylläpitoja. Suositus koostuu seuraavista osa-alueista:

- Tuotetaan ohje hylkyjen poijuttamiseen sekä hylkypuistojen perustamiseen ja ylläpitoon yhteistyössä kumppanien kanssa. Tavoiteaikataulu on vuosi 2023.
- Ylläpidetään Helsingin hylkypuistoa Kronprins Gustav Adolf -hylyllä³⁷. Tuetaan turvallista sukellustoimintaa kohteella ja turvataan hylkypuiston avoinnapito vuosittain sukelluskaudella.
- Kannustetaan ja tuetaan vedenalaisten sukelluspuistojen perustamista sekä poijutus- ja opastusjärjestelmien luomista hylkykohteille Baltacar-projektin³⁸ oppien mukaisesti.
- Osallistutaan sekä siipirataashinaaja Dianan puistohankkeen³⁹ että Suomen meriarkeologisen seuran Porkkalan hylkypuiston kehittämiseen ja ideoimiseen (www.mas.fi).

³⁷ Hylkypuisto Kronprins Gustav Adolf: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/vedenalainen-kulttuuriperinto/helsingin-hylkypuisto>

³⁸ Baltacar-hanke: <https://projectbaltacar.eu/>

³⁹ Siipirataashinaaja Dianan puistohanke: <https://www.facebook.com/groups/722171194886852/>

Kumppanuudet ja yhteistyö

Tavoitetila

Museovirasto tekee aktiivisesti yhteistyötä alueellisten ja valtakunnallisten vastuumuseoiden kanssa sekä muiden vesien kulttuuriympäristön vaalimiseen osallistuvien organisaatioiden ja aiheesta kiinnostuneiden eri tahojen ja sektorien kanssa. Yhteistyötä tehdään myös niiden sektorien kanssa, joiden toimilla voi olla vaikutusta kulttuuriperintöön. Yhteistyösuunnitelmia sekä yhteistyösopimuksia tarkastellaan säännöllisin väliajoin sekä tehdään tarvittaessa uusia sopimuksia yhteistyöstä synergiaetujen löytämiseksi. Museovirasto on määritellyt keinot, joilla voidaan tehdä yhteistyötä kulttuuriympäristöstä kiinnostuneiden vapaaehtoisten kanssa.

Tausta

Yhteistyö viranomaisten ja kulttuuriperintöyhteisöjen kanssa on erityisen tärkeää. Eri-tyisesti sukellusharrastajat ovat kiinnostuneita hylkykohteista, ja he ovat hylkykohteiden merkittävä käyttäjäryhmä, jonka kanssa eri tavoin tehtävä ohjattu yhteistyö tuottaa tietoa ja edistää suojelua.

Suosituksat ja keinot

- 59. Painopisteenä** vahvistetaan alueellisten vastuumuseoiden vesien kulttuuriperintön osaamista.
- 60.** Selvitetään mahdollisuuksia saada valittuihin rannikon ja/tai sisävesien vastuumuseoihin vedenalaisen arkeologian tietotaitoa, henkilökuntaa ja kalustoa (esim. neljä osaamiskeskusta Suomenlahti, Saaristomeri, Pohjanlahti ja Saimaan alue). Työ edellyttää yhteistä tahtotilaa ja vahvaa yhteistyötä alueellisten vastuumuseoiden kanssa.
- 61.** Alueellisten ja valtakunnallisten vastuumuseoiden sekä Museoviraston välisten alueellisten suunnitelmien päivittämisen yhteydessä tarkistetaan yhdessä työnjakoa, periaatteita ja tavoitteita vesi- ja ranta-alueiden kulttuuriympäristön osalta.
- 62.** Jatketaan ja vahvistetaan yhteistyötä yhteistyökumppanien (Metsähallitus, Puolustusvoimat, Rajavartiolaitos, Suomenlinnan hoitokunta, Suomen ympäristökeskus ja Väylävirasto) kanssa sekä mahdollisuuksien mukaan osallistutaan niiden hankkeisiin.
- 63.** Osallistutaan ns. Fluyt-hankkeeseen yhteistyössä syvä sukelluksiin erikoistuneen Badewanne-ryhmän kanssa. Hankkeen tavoitteena on saada lisätietoa viranomaiskartoituksissa Suomenlahden pohjasta löytyneestä 1600-luvulle ajoitetusta hyllystä, jolla Badewanne sukelsi vuonna 2020. Kyseessä on flöitti-tyyppinen alus,

Suomen meriarkeologisen seuran, Sukeltajaliiton ja Museoviraston edustajia yhteistyökokouksessa Museovirastossa 5.12.2018 keskustelemasta hylkypuistojen kehittämisestä ja muusta yhteistyöstä. Kuvaaja: Maija Matikka, Museovirasto.

jonka peräpeiliin on kaiverrettu vuosiluku 1636. Hylyn tutkimukset dokumentoidaan Handle Productions tuotantoyhtiön toimesta kansainväliseen levitykseen dokumenttielokuvaksi ja lyhyemmäksi TV-dokumentiksi. Tavoiteaikataulu dokumenttifilmiä on vuosi 2023.

64. Ohjataan ja osallistetaan sukeltajia tuottamaan tietoa valikoiduista kohteista.
65. Laaditaan määrämuotoisia vapaaehtoistyösopimuksia harrastajasukeltajien kanssa vedenalaisten kohteiden inventointiin ja ei-kajoavaan dokumentointiin.
66. Osallistutaan ja tuetaan Suomen meriarkeologisen seuran hanketta perustaa meriarkeologinen tutkimusinstituutti. Selvitetään eri yhteistyövaihtoehtoja, rahoitusmahdollisuuksia ja Museoviraston roolia instituutissa. Samalla etsitään uusia menetelmiä ja kumppanuuksia hylkyjen suojelun ja saavutettavuuden parantamiseksi sekä tehdään yhteistyötä mm. Suomen meriarkeologisen seuran, Sukeltajaliiton sekä sukellusseurojen kanssa.
67. Tuetaan Helsingin yliopiston Tutkimussukellusakatemiaa, jotta saadaan koulutettua lisää arkeologisia tutkimussukeltajia vuosina 2021-2023. Tutkimussukellusakatemia käynnistyi kesällä 2021 eri säätiöiden tuella kolmivuotiskaudeksi. Toimitaan tutkimussukellusakatemian ohjausryhmässä ja pyritään turvaamaan sen pidempi jatkuvuus.
68. Uusitaan vuonna 2021 Ankkuroi ajatuksella -kampanjan yhteistyössä sukellusseurojen ja Sukeltajaliiton kanssa.
69. Jalkautetaan hankekumppanien kanssa Lost Inland Landscapes -hankkeen (2017-2018, Helsingin yliopisto ja Museovirasto) tuloksia vedenalaisinventoinnin menetelmistä kivikauden kohteilla ja jatketaan teeman kehittämistä.
70. Jalkautetaan hankekumppanien kanssa BalticRIM-hankkeen tuloksia ja kehitetään teemaa sekä päivitetään hankkeen WIKI-sivustoa, Data Portaalia ja kotisivua.⁴⁰

40 BalticRIM Museoviraston sivuilla: <https://www.museovirasto.fi/en/about-us/international-activities/balticrim>

Kansainvälinen toiminta

Tavoitetila

Museovirasto on perillä vesien kulttuuriperinnön ajankohtaisista ja keskeisistä teemoista, tavoitteista sekä rahoitusohjelmista ja verkostoista. Tarvittaessa osallistutaan hankeyhteistyöhön sekä verkostoihin.

Tausta

Vesien kulttuuriperintö on usein kansainvälistä, joten tutkimuksen ja suojelun menetelmiä ja hyviä käytäntöjä luodaan usein kansainvälisissä hankkeissa. Kansainvälistä yhteistyötä tehdään myös tutkimusanalytiikassa ja taustatiedon keruussa (mm. arkistolähteet, museoiden kokoelmat). Museovirastolla on edustajia kansainvälisissä yhteistyöryhmissä, kuten Itämeren maiden kulttuuriperintöyhteistyön seurantaryhmän nimittämässä teemaryhmissä (vedenalainen kulttuuriperintö ja rannikkoseutujen kulttuuriperintö).⁴¹

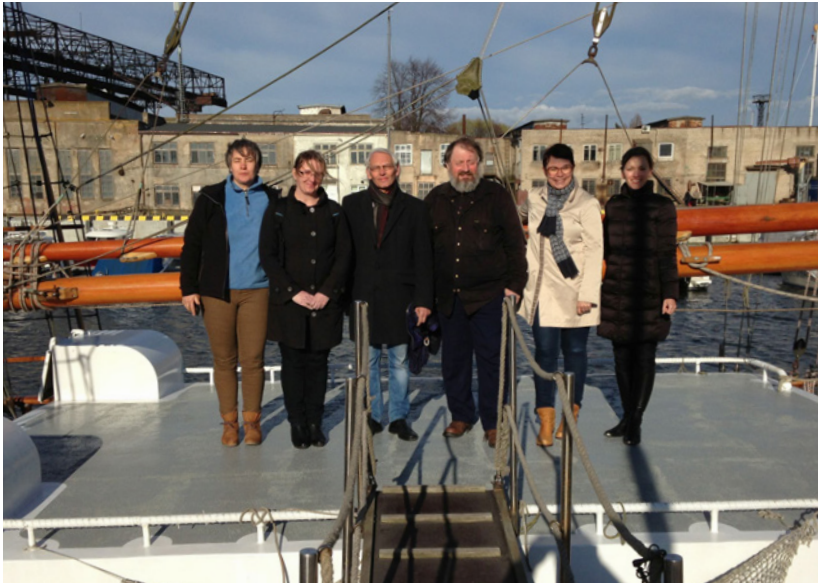
Suosituksat ja keinot

- 71. Painopisteenä** osallistutaan YK:n valtamerten vuosikymmeneen 2021–2030 (Decade of Ocean Science for Sustainable Development⁴²) sekä "The Ocean Decade Heritage Network" -verkoston⁴³ toimintaan. Verkoston tavoitteena on saattaa teemavuosisikymmen kulttuuriperintöyhteisön tietoisuuteen ja vahvistaa kulttuuriperinnön asemaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia teemavuosisikymmen tavoitteissa muiden tieteenalojen rinnalla. Lisäksi osallistutaan mm. teemavuoden Suomen ja Itämeren alueen tapahtumiin, verkostoihin ja Ocean Literacy -tavoitteisiin.
- 72. Painopisteenä** osallistutaan IKUWA7-kongressin (International Congress for Underwater Archaeology) järjestämiseen Helsingissä 6.–10.6.2022 yhteistyössä Suomen meriarkeologisen seuran ja Helsingin yliopiston sekä kansainvälisen ohjausryhmän kanssa. Kongressin teema on Delivering the Deep, ja se keskittyy tiedon välittämiseen vedenalaisesta kulttuuriperinnöstä tiedeyhteisölle ja suurelle yleisölle.

41 Itämeren alueen kulttuuriperintöyhteistyö: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/muu-kansainvalinen-toiminta/itameren-kulttuuriperintoyhteistyö>

42 Decade of Ocean Science for Sustainable Development: <https://en.unesco.org/ocean-decade>

43 The Ocean Decade Heritage Network: <https://www.oceandecadeheritage.org/>

Itämeren alueen vedenalaisen kulttuuriperinnön työryhmän jäseniä Liettuan Klaipedassa tutkimusalus Brabanderin kannella.
Kuva: Museovirasto.

- 73.** Osallistutaan Itämeren alueen kulttuuriperintöyhteistyöhön sekä yhteistyötä koordinoivan kulttuuriperintökomitean (Baltic Region Heritage Committee⁴⁴) teematiseen työskentelyyn sekä Vedenalaisen kulttuuriperinnön työryhmässä että Rannikkoseutujen kulttuuriperinnön työryhmässä.
- 74.** Osallistutaan Itämeren alueen kulttuuriperintöyhteistyöryhmien organisoiman Oslon Heritage Forumin 28.-29.9.2021 ohjelman järjestämiseen.
- 75.** Osallistutaan Itämeren alueen vedenalaisen kulttuuriperinnön työryhmän tuottaman The 100 List -luettelon⁴⁵ kohteiden päivittämiseen ja kohteita esittelevän julkaisun tuottamiseen vuonna 2021. Luettelo esittelee 100 Itämeren alueen mielenkiintoisinta vedenalaista kohdetta.
- 76.** Osallistutaan ICOMOSin alaisen ICUCHin (vedenalaisen kulttuuriperinnön työryhmä) toimintaan (icuch.icomos.org).
- 77.** Osallistutaan CAPACITY4MSP-hankkeeseen (merialuesuunnittelu) liitännäiskumppanina vuonna 2019–2022.⁴⁶
- 78.** Osallistutaan ruotsalaisten vetämään Maritimärkeologisk praxis i Norden -julkaisuhankkeeseen, jonka artikkelit omistetaan 75 vuotta täyttävälle suomalaiselle meriarkeologian pioneerille Harry Alopaeukselle, joka on vaikuttanut monipuolisesti meriarkeologisessa tutkimuksessa erityisesti Suomessa ja Ruotsissa. Osallistutaan julkaisun sisällön tuottamiseen kirjoittamalla artikkeleita.
- 79.** Osallistutaan Viron Muinsuskaitseametnin koordinoiman DIGIMARE- hankkeen valmisteluun ja toteutukseen, mikäli hanke saa rahoitusta. Hanke liittyy kulttuuriperinnön esittelyyn digitalisaation avulla ja siihen haetaan rahoitusta EU:n Luova Eurooppa - ohjelmasta.
- 80.** Selvitetään mahdollisuuksia järjestää hylkyjen suojelua ja kajoamista käsittelevä kansainvälinen seminaari yhdessä Itämeren maiden kumppanien kanssa.

⁴⁴ Baltic Region Heritage Committee: [Baltic Region Heritage Committee \(baltic-heritage.eu\)](http://baltic-heritage.eu)

⁴⁵ Rutilus. Strategies for a Sustainable Development of the Underwater Cultural Heritage in the baltic Sea Region: http://baltic-heritage.eu/wp-content/uploads/2017/03/The-Rutilus-report-2006_1.pdf

⁴⁶ CAPACITY4MSP-hanke: <https://vasab.org/project/capacity4msp/>

Museo- ja kokoelmapalvelut

Tavoitetila

Suomen kansallismuseo tuottaa merellisen kulttuuriperinnön sisältöjä ja palveluita strategiansa mukaisella tavalla. Merellinen kulttuuriperintö on osa Suomen valtakunnallista ja valtiollista historiaa ja kulttuuriperintöä. Aihealuetta käsitellään painotetusti ja laajasta näkökulmasta Suomen merimuseon palveluissa ja ohjelmistossa. Yleisöjen tieto ja ymmärrys merellisestä kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksestä vahvistuu asiakaslähtöisen ja monimuotoisen yleisötoiminnan avulla. Suomen merimuseo tunnetaan ja tunnistetaan valtakunnallisena merimuseona ja merenkulun historian toimijana. Merikeskus Vellamo on merellisen Suomen kotisatama, toiminnallinen ja henkinen kohtauspaikka (www.merikeskusvellamo.fi).

Fregatti St. Nikolai oli suurin Ruotsinsalmen toisessa meritaistelussa uponneista laivoista. Stilisoitu kuva Savua aalloilla -virtuaalielämyksestä. Kuva: Zoan Oy 2020.

9.1 Sisällöntuotanto

9.1.1 Näyttelytoiminta

Tavoitetila

Suomen merimuseon näyttelytoiminta ja yleisötyö on kiinnostavaa, uusiutuvaa ja kansainvälistä. Merimuseo on priorisoitu yhdeksi kolmesta museokohteesta, jonne Suomen kansallismuseo tuottaa vaihtuvia näyttelyitä.

Kulttuuriympäristöön liittyvät sisällöt ovat luonteva osa näyttelyitä, ja organisaatiossa olevaa osaamista on käytettävissä yli osastorajojen näyttelyiden ideointiin, konseptointiin ja sisällöntuotantoon. Näyttelyissä hyödynnetään Suomen merimuseon laajoja merellisiä kokoelmia sekä haetaan eri kohderyhmiä puhuttavia näkökulmia vesien ja

Merikeskus Vellamo, Kotka. Kuvaaja: Harri Tarvainen / Visit Kotka-Hamina.

vesistöjen rooliin ja merkityksiin ihmisten elämässä. Huomioidaan mm. ilmastonmuutos ja ympäristön suojelu tärkeinä näkökulmina merellisten aiheiden käsittelyssä.

Tausta

Merimuseon näyttelytilat sijaitsevat Merikeskus Vellamossa, Kotkassa. Tilat ovat erittäin korkeatasoiset ja mahdollistavat laadukkaan näyttelytoiminnan. Päänäyttely on avattu vuonna 2008. Uutena osana päänäyttelyä on vuonna 2020 avattu yhdessä Kymenlaakson museon kanssa Kohtalona Ruotsinsalmi -näyttely (www.kohtalonaruotsinsalmi.fi).

Vaihtuvien näyttelyiden ohjelma suunnitellaan osana Suomen kansallismuseon näyttelykalenterin ja budjetin valmistelua. Näyttelypolitiikka tukee Museoviraston ja Suomen kansallismuseon strategian lisäksi myös Merikeskus Vellamon kehittämisspolkuja. Kaksi suurinta museoalusta, jäänmurtaja *Tarmo* ja majakkalaiva *Kemi* (vuodesta 2022), ovat yleisölle avoinna olevia kohteita.

Kotkan Kantasatamassa tulee Vellamon museoiden lisäksi toimimaan Kymenlaakson ammattikorkeakoulu (XAMK) ja Etelä-Kymen Ammattiopisto (EKAMI), joilla on pitkät perinteet merenkulun koulutuksessa, sekä Satama Areena -niminen tapahtumakeskus. Oppilaitosten lisänä alueelle sijoittuu Tutkimuskeskus Merikotka (www.merikotka.fi). Kantasatama-alueelle syntyy myös Turvapuisto, jossa mm. satamatoimintoja harjoitellaan virtuaalisessa toimintaympäristössä. T&K- ja oppimispalveluiden lisäksi alueelle on kaavoitettu mm. hotellitoimintaa ja yritystiloja. Myös varaus perinneveneiden esittelyyn sekä veneenrakennuksen opetukseen sisältyy satama-aluekaavaan ja XAMKin suunnitelmiin. Toimijoiden yhteisistä rajapinnoista ja potentiaalisista synergiahäydyistä mainittakoon esim. näyttely- ja tapahtumatuotanto, tilavuokrat, asiantuntijavaihto ja markkinointiviestintä. Suunnitelmien edetessä kohti konkreettisia toimintoja yhteisiä mahdollisuuksia identifioidaan todennäköisesti runsaasti lisää.

Suosituksset ja keinot

- 81. Painopisteenä** avataan Majakkalaiva *Kemi* yleisölle rungon ja sisätilojen kunnostamisen ja näyttelyn uudistamisen jälkeen keväällä 2022. *Kemi* tulee olemaan avoinna kesäkausina merikeskus Vellamon museolaiturissa. Päivitetään aluksen esinekokoelman luettelointi ja digitointi. Julkaistaan päivitetyt luettelointitiedot ja kuvat Finnassa.
- 82. Painopisteenä** käynnistetään Suomen merimuseon vuonna 2008 avautuneen päänäyttelyn uudistaminen. Pitkäaikaisena näyttelynä myös Kohtalona Ruotsinsalmi muodostaa osan Vellamon pysyväisluontoisesta merellisen kulttuuriperinnön sisällöstä. Päänäyttelyn uudistamisella rakennetaan kulttuurista kestävyyttä ja elävää suhdetta kulttuuriperintöön yleisöihin, yhteisöihin ja tulevaisuuteen suunnaten. Kokoelmien kartutuksessa ja nykydokumentoinnissa huomioidaan Merimuseon päänäyttelyn uudistuksen tarpeet.
- 83. Painopisteenä** tehdään aktiivista yhteistyötä Kotkan Kantasataman tulevien toimijoiden, kuten XAMKin ja erilaisten kaupallisten toimijoiden, kanssa synergiaetujen löytämiseksi.
- 84.** Merimuseossa tehdään Suomen kansallismuseon näyttelystrategian mukaisesti yksi vaihtuva näyttely vuodessa. Lisäksi voidaan toteuttaa harkitusti pop up-näyttelyitä, esillepanoja ja nostoja. Koordinoidaan Merikeskus Vellamon näyttelytoiminta yhdessä Kymenlaakson museon kanssa ja pyritään lähempään yhteistyöhön näyttelyprojekteissa.
- 85.** Kiinnitetään erityistä huomiota omien kokoelmien hyödyntämiseen näyttelyiden suunnittelussa.
- 86.** Vellamon Ruuman näyttelytilassa erilaisilla yhteisöillä ja harrastajilla on mahdollisuus kuratoida ja toteuttaa erittäin matalan kynnyksen pop up-näyttelyitä.
- 87.** Jäänmurtaja *Tarmo* pidetään auki yleisölle kesäkausina (www.merikeskusvellamo.fi/jaanmurtaja-tarmo).

Majakkalaiva Kemi telakoinnin jälkeen kesäkuussa 2021. Kuvaaja: Päivi Lepistö. Suomen merimuseo.

9.1.2 Yleisötyö ja tapahtumat

Tavoitetila

Merelliseen kulttuuriperintöön liittyvä tieto ja arvostus lisääntyy ja elävä suhde vahvistuu. Hyvinvoinnin ja elinvoiman kumpuamista kulttuuriperinnöstä tuetaan yleisötyön keinoin. Painotuksiin sisältyvät kulttuurisen kestävyysnäkökulmat.

Tausta

Yleisötyö ja tapahtumat ovat Suomen kansallismuseon keskeisiä palveluita. Museo ja koko Museovirasto kehittävät alaa yhteistyössä muiden alan toimijoiden ja eri asiakas- ja kävijäryhmien kanssa ja hyödyntävät tehokkaasti kulttuuriympäristön, museoidensa ja muiden käyntikohteittensa, esinekokoelmiensa, arkistojensa ja asiantuntijoidensa mahdollisuudet.

Suosituksukset ja keinot

88. Kehitetään ja toteutetaan yleisötyötä ja tapahtumia yhdessä Kymenlaakson museon kanssa Kohtalona Ruotsinsalmi -näyttelyn (2020–2027) ympärille. Tuetaan palveluiden tuottamista teeman ympärille.
89. Toteutetaan merellistä kulttuuriperintökasvatusta esim. kouluille ja oppilaitoksille valtakunnallisesti.
90. Kokoelmat, näyttelysisällöt ja asiantuntemus ovat yhä useampien ulottuvilla mm. digitaalisen yleisötyön keinoin.
91. Museoviraston merellisen kulttuuriperinnön asiantuntijat osallistuvat yleisötapahtumien tuotantoon eri ikäisille. Esim. Tietoherkku-esitelmäsarja tietokeskus Vellamossa ja John Nurmisen säätiön lanseeraama Itämeripäivä (www.itameripaiva.fi).

Näkymä Suomen merimuseon päänäyttelystä. Kuvaaja: Soile Tirilä, Museovirasto.

92. Kehitetään ja toteutetaan tapahtumatuotantoa merellisiä teemoja ja asiantuntemustamme hyödyntäen. Tehdään työtä yhdessä kumppaneidemme ja asiakkaidemme kanssa.
93. Jatketaan luotsikutteri *Pitkäpaaden* käyttöä liikkuvana museotaluksena yhteistyössä kolmannen sektorin organisaatioiden kanssa.⁴⁷

9.1.3 Julkaisut, viestintä ja tutkimus

Tavoitetila

Vuosikirja *Nautica Fennica* ilmestyy parittomina vuosina.⁴⁸

Viestintä Suomen merimuseon ja Museoviraston kulttuuriperintötyön toiminnasta on ajantasaista ja tavoittaa mahdollisimman hyvin tunnistetut kohdeyleisöt. Merellisten toimijoiden ja liikenteen alan museoiden viestintäyhteistyö vahvistaa alan näkyvyyttä ja painoarvoa.

Museoviraston merelliseen historiaan ja kulttuuriperintöön liittyvää viestintää toteutetaan asiakas- ja sisältölähtöisesti osastorajojen yli Markkinointi ja viestintä -yksikön johdolla. Suomen kansallismuseon, Merimuseon ja Merikeskus Vellamon rooli ja antama resurssi viestinnässä on tunnistettu kaikilla osastoilla. Nopean, keskusteleavan ja sisältöjä välittävän viestinnän välineinä käytetään erilaisia sosiaalisen median muotoja. Merikeskus Vellamon digitaalisten kanavien, tapahtumien ja näyttelyiden kautta tavoitetaan merkittävä määrä aiheesta kiinnostuneita. Tämä väylä huomioidaan koko Museoviraston merellisen asiantuntemuksen ja tutkimuksen esiintuomisessa ja elävän kulttuuriperintösuhteen vahvistamisessa.

Museoviraston osastot ja yksiköt osallistuvat kokoelmien tutkimista, uuden tiedon tuottamista ja levittämistä edistävään hanketoimintaan (mm. ICOM-CC Metals Working Group⁴⁹ -konferenssi syksyllä 2022 ja IKUWA7-konferenssi 6.-10.6.2022).

Tausta

Suomen merimuseo on julkaissut yhdessä Suomen merihistoriallisen yhdistyksen kanssa *Nautica Fennica* -vuosikirjaa vuodesta 1979.

Suomen merimuseon viestinnässä noudatetaan Museovirastossa, Suomen kansallismuseossa ja Merikeskus Vellamossa tehtyjä käytännön linjauksia.

1960-luvulta Meriarkeologisessa toimistossa ja Suomen merimuseo -yksikössä vuoteen 2005 asti tuotetut merellisen kulttuuriperinnön palvelut on sijoitettu useissa organisaatiouudistuksissa eri osastoille ja yksiköihin useissa vaiheissa. Viestinnän ja palveluiden muotoilun koordinoinnin tarve osastorajojen yli on ilmeinen asiakkaan näkökulmasta.

47 Pitkäpaasi Suomen kansallismuseon sivuilla: <https://www.kansallismuseo.fi/fi/suomenmerimuseo/kokoelmat/museotalukset/luotsikutteri-pitkapaasi>

48 Nautica Fennica Museoviraston sivuilla: <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/nautica-fennica>

49 Metals Working Group: <http://www.icom-cc.org/31/working-groups/metals/>

Luotsiperheiden ja kaasulaitoksen väen lapsia kellopoiijun päällä Helsingin Hylkysaarella 1930-luvulla. Kuvaaja: ei tiedossa, Suomen merimuseon kuvakokoelma.

Suosituksat ja keinot

94. Julkaistaan Suomen merimuseon ja Suomen merihistoriallisen yhdistyksen yhteistyönä tieteelliset kriteerit täyttävä aikakauskirja *Nautica Fennica*. Julkaisu ilmestyy joka toinen vuosi, seuraavan kerran vuosina 2023 ja 2025.
95. Kehitetään verkkosisältöjä, kuten Avoin museo, Finna ja Vellamo-kanava sekä mahdolliset yhteistyöhankkeet (esim. Itämeri.fi-portaali).
96. Lisätään asiakaslähtöisyyttä organisaatiolähtöisyyden sijaan (esim. Museoviraston merellinen uutiskirje). Kehitetään viestintää muuttuvan toimintaympäristön mukaisesti.
97. Osallistutaan vuosina 2021-2022 suomalaisen meriarkeologian ja siihen oleellisesti liittyvän vettyneen materiaalin konservoinnin historian kirjoittamiseen Museoviraston vetämänä hankkeena. Hanketta rahoittaa Antero ja Merja Parman säätiö ja teoksen julkaisee Museovirasto.
98. Edistetään ja rohkaistaan tutkimusta Museoviraston ulkopuolella. Tehdään yhteistyötä mm. Helsingin yliopiston kanssa uuden meriarkeologian maisteriohjelman suunnittelussa ja verkkomateriaalien (mm. konservointi) tuottamisessa vuosina 2021-2025.

Kesällä 2020 avattu, Suomen merimuseon ja Kymenlaakson museon yhteistyönä toteutettu Kohtalona Ruotsinsalmi -näyttely on tähän saakka kunnianhimoisin merikeskus Vellamossa toteutettu näyttelyprojekti. Kuvaaja: Harri Tarvainen / Visit Kotka-Hamina

9.2 Tallennustyö ja kokoelmien hallinta

9.2.1 Merellisen kulttuuriperinnön kokoelmat

Tavoitetila

Suomen merimuseon esine- ja asiakirjakokoelmat ovat osa kansallisia Suomen kansallismuseon kokoelmia, ja niitä kartutetaan ja hoidetaan museon kokoelmapolitiikan mukaisesti. Merimuseon kokoelmat turvaavat Suomen merenkulun ja merellisen toiminnan historiaan ja nykypäivään liittyvän tiedon ja aineellisen kulttuuriperinnön säilymisen. Kokoelmat kattavat ajallisesti ja alueellisesti koko Suomen merellisen kulttuuriperinnön.

Arkisto- ja tietopalvelut -osastossa on lisäksi merellisen kulttuuriperinnön kuvakokoelma (kokoelmatunnuksella SMK), jota hoidetaan ja kartutetaan osana Museoviraston kuvakokoelmia. Myös Museoviraston kuvakokoelmien muissa osissa on runsaasti merelliseen kulttuuriperintöön liittyvää aineistoa. Merellisiä kuvakokoelmia kartutetaan suunnitelmallisesti ja niitä tehdään saavutettaviksi digitoimalla.

Suomen merimuseon kirjakokoelma on merihistorian erikoiskokoelma, ja sen hallinnasta vastaa Museoviraston arkistot ja tietopalvelut -osasto. Kokoelmaa täydennetään sekä lahjoituksin että uusien kirjojen osalta ostoin. Kirjakokoelma on asiakkaiden käytettävissä käsikirjastona Merikeskus Vellamon Ruuma-tilassa.

Kokoelmien avulla kaikilla on mahdollisuus saada monipuolinen käsitys Suomen merellisestä historiasta ja nykypäivästä. Kokoelmia esitellään monipuolisesti museon päänäyttelyissä, erikoisnäyttelyissä, julkaisuissa ja kokoelmatietokannoissa. Niitä käytetään tutkimuksen apuna ja lainataan muihin museoihin.

Tausta

Kokoelmien kartuttaminen ja säilyttäminen on yksi Suomen kansallismuseon sekä Museoviraston Arkisto- ja tietopalvelut -osaston ydintoiminnoista. Kokoelmia

kartutetaan pitkäjännitteisesti ja suunnitelmallisesti. Museoviraston merelliseen kulttuuriperintöön liittyvä esine- ja asiakirjakokoelma kuuluu Suomen kansallismuseon Suomen merimuseon kokoelmiin ja on osa Suomen kansalliskokoelmaa. Sitä hoidetaan osana Suomen kansallismuseon Kokoelmat ja tutkimus -yksikön toimintaa. Arkisto- ja tietopalvelut -osasto vastaa kirja- ja valokuvakokoelmista.

Kokoelmien kartuttaminen, hoito ja käyttö pohjautuvat Museoviraston ja Suomen kansallismuseon strategiaan sekä kokoelmapoliittisiin ohjelmiin. Keskeisten kansallisen tason toimijoiden (Väylävirasto, Finnpiilot Pilotage Oy, Arctia Oy) kanssa on solmittu yhteistyösopimuksia esinekokoelman hallitusta kartuttamisesta. Meriarkeologisen kokoelman kartuttamista ohjaavat muinaismuistolain lisäksi kansainväliset sopimukset ja suositukset.

Suosituksukset ja keinot

- 99. Painopisteenä** tehdään yhteistyötä tarkastusalus *S/S Saimaan* säilymisen turvaamiseksi Väyläviraston, Savonlinnan maakuntamuseon ja Museoviraston muiden osastojen kanssa. Alus siirtyy Museovirastolle / Suomen kansallismuseolle / Merimuseolle vuonna 2023.
- 100.** Merihistorian kokoelmia kartutetaan eri kokoelmista vastaavien yhteistyönä. Hankitaan tiettyyn ilmiöön tai aiheeseen liittyvää aineistoa sekä asiakirja-, esine- että kuvakokoelmiin siten, että ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja samalla täydentävät toinen toisiaan. Suositus koostuu seuraavista osa-alueista:
- Aloitetaan merimuseon kokoelmapoliittisen ohjelman päivitys 2021 huomioon ottaen erityisesti linjausten yhtenevyys Suomen kansallismuseon kokoelmastrategian ja kokoelmakäsikirjan, Kokoelmat ja tutkimus -yksikön kokoelmastrategian ja Museoviraston kokoelmapoliittisen ohjelman kanssa.
 - Kiinnitetään kokoelmien kartutuksessa erityishuomiota kokoelmaosiin, joissa on oleellisia puutteita, mm. merentutkimusvälineistöön.

Tarkastusalus *Saima* Taipaleen kanavassa, Varkaudessa. Kuvaaja: Mikko Pekonen, Suomen merimuseon kuvakokoelma.

- Tuetaan merimuseon kuvakokoelman kartuttamisessa Museoviraston kuvakokoelmia ja rohkaistaan kuvakokoelmien aktiivisempaa roolia merimuseon kuvakokoelmien kehittämisessä ja käytössä.
 - Jatketaan kokoelmariskien (mm. amukset) kartoittamista, päätetään tarvittavista toimenpiteistä yhdessä Kansallismuseon muiden kokoelmien kanssa ja toteutetaan ne.
 - Vedenalaisen kulttuuriperinnön suojeluun ja tiedonhankintaan liittyvien esineistöjen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat Kulttuuriympäristöpalvelu-osaston vedenalaisen kulttuuriperinnön asiantuntijat yhteistyössä Suomen merimuseon kokoelmasta vastaavan intendentin ja vettyneen materiaalin konservattorin kanssa.
101. Jatketaan kokoelmayhteistyötä ja työnjakoa eri museotahojen kanssa, erityisesti rannikon vastuumuseoiden mutta myös muiden satamakaupunkien museoiden kanssa valtakunnallisen kokoelmayhteistyön verkostoissa.
 102. Toteutetaan Suomen ympäristökeskuksen ja Väyläviraston yhteistyösopimuksen tallennusyhteistyötä. Aktivoidaan yhteistyösopimusten käytäntöönpanoa Arctia Icebreaking Oy:n ja Finnipilot Pilotage Oy:n kanssa. Solmitaan sopimuksia tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan muiden keskeisten tallennusvastuualueen toimijoiden kanssa.
 103. Suomen merimuseon kokoelmiin kuuluvien majakkalaiva *Kemin* ja museojäänmurtaja *Tarmon* ylläpidon ja restauroinnin resurssit sisältyvät mom 75 käyttösuunnitelmaan. Tehdään yhteistyötä KYP restaurointiyksikön kanssa.
 104. Merellinen kulttuuriperintö on osana Suomen kansallismuseon nykydokumentointitoimintaa. Tehdään nykydokumentointiyhteistyötä mm. Forum Marinum ja TAKO-verkoston kanssa (www.forum-marinum.fi ja <http://www.takoverkosto.fi>).
 105. Huolehditaan Merimuseon kirjastokokoelman jatkuvasta kartuttamisesta hankinnoilla ja esim. julkaisuvaihdolla.

Suomen merimuseon kokoelmien suurin esine, jäänmurtaja *Tarmo*, on museo itsessään. Kuvaaja: Harri Tarvainen / Visit Kotka-Hamina.

9.3 Kokoelmien hallinta, säilytys ja konservointi

Tavoitetila

Suomen merimuseon kokoelmat ovat hyvin hallitut ja hoidetut, ja niiden säilyminen ja esittely tuleville sukupolville on taattu. Ne on kattavasti luetteloitu tietokantoihin niin, että osa tiedoista on yleisön saavutettavissa julkisissa kokoelmatietokannoissa. Kokoelmatyölle on taattu riittävät resurssit, ja kokoelmien hallinta, konservointi ja säilytys täyttävät museoalan yleiset vaatimukset.

Tausta

Kokoelmien turvaaminen ja säilyttäminen on yksi Suomen kansallismuseon tärkeimpiä tehtäviä. Suomen merimuseon kokoelmia säilytetään Museoviraston useassa eri säilytystilassa. Suomen merimuseossa Vellamossa on konservointitilat merihistorialliselle esineistölle, ja meriarkeologisen esineistön konservointi tapahtuu Museoviraston kokoelma- ja konservointikeskuksessa Vantaalla. Kokoelmien digitoinnissa noudatetaan Museoviraston digitointistrategiaa.

Suosituksat ja keinot

- 106. Painopisteenä** osallistutaan tehokkaiden, ekologisten ja kestävän kehityksen mukaisten konservointimenetelmien edistämiseen, käyttöönottoon ja julkaisu-toimintaan. Esim. subkriittinen teknologia metalliesineiden konservoinnissa voi nopeuttaa konservointikäsittelyä joidenkin aineistotyyppien osalta jopa vuosista päiviin, vähentää suuresti energiankulutusta sekä parantaa esineiden säilyvyyttä, saavutettavuutta ja tutkimusmahdollisuuksia.
- 107.** Keskitetään Suomen merimuseon kokoelmien säilytys Kotkan Merikeskus Vellamoon ja Museoviraston kokoelma- ja konservointikeskukseen Vantaalle. Koordinoidaan Merimuseon venekokoelmille Kotkasta hankitun lisäsäilytystilan yhteiskäyttöä Kymenlaakson museon kanssa.
- 108.** Jatketaan Suomen merimuseon kokoelmien ja aineistojen järjestämistä ja digitointia. Tavoitteena on kokoelmahallinnan tehostaminen, kokoelmien säilyvyyden

Subkriittisen teknologian laitteisto Warren Lasch Conservation Centerissä (Clemsonin Yliopisto, SC, USA). Kuvaaja: Liisa Näsänen, Museovirasto.

turvaaminen ja kokoelma-aineistojen saavutettavuuden ja käytettävyyden parantaminen. Suositus koostuu seuraavista osa-alueista:

- Priorisoidaan toimenpiteet näyttely- ja yleisötyöprojektien sekä asiakaskysynnän perusteella. Takautuvaa digitointia kohdennetaan erityisesti asiakirjakokoelman aineistoihin, joiden digitointiaste on muita kokoelmaosia alhaisempi ja joiden asiakaskysyntä on jatkuvasti kasvussa (erityisesti laivapiirustukset, katsastusasiakirjat ja ns. Andersinin luettelot). Saatetaan loppuun kokoelmien takautuva viivakoodittaminen.
- Pyritään edistämään myös kuvakokoelmien digitointia.
- Erityisesti tuhoutumisvaarassa olevaa kokoelmaesineistöä 3D-skannataan tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan.
- Ratkaistaan asiakirjakokoelmaan liittyvät tekijänoikeuskysymykset (millä ehdoilla esim. venepiirustusten ja karttojen kuvia voidaan julkaista Finnassa). Avataan Suomen merimuseon kokoelmien meriarkeologinen aineisto kokonaisuudessaan Finnaan (päätetään luetteloinnin tavoitetaso ennen avaamista).

109. Kulttuuriympäristön rekisterien ja tietokantojen ja kokoelmanhallintajärjestelmän rajapintakysymykset selvitetään niin, että kohteen ja siitä kokoelmaan liitetyn aineiston (esine, kuva) ja tiedon (tutkimusraportit, verifikaatit, konservointikertomukset, asiakirjat jne.) välille saadaan yhteys.

110. Kauppalaivatietokannalle (käyttäjiä ollut yli 20 000 vuodessa) on löydettävä omistajuus. Teknisestä ylläpidosta, tietoturvasta ja saavutettavuusvaatimusten (mm. saavutettavuusdirektiivin mukaisesta) täyttämisestä on huolehdittava, mikä vaatii rahoitusta. Kehittämisen resursoinnista huolehditaan yhtenä organisaation tarjoamana digitaalisenä palveluna. Sisältöä kehitetään projektimaisesti. Joukkoistamisen mahdollisuuksia selvitetään.

111. Vettyneen materiaalin konservointitoiminnot (sekä virkatyönä tehtävät että maksupalveluprojektit) tapahtuvat Museoviraston Konservointi- ja kokoelmakeskuksessa Vantaalla. Varmistetaan suurempiin märkäkonservointihankkeisiin (kuten esim. suurikokoiset hylt tai hylkyjen osat, esinemäärältään suuret konservointihankkeet) soveltuvien tilojen käyttömahdollisuus myös Museoviraston omissa hankkeissa.

Konservaattori Elisa Ahverdov nostamassa Hahtiperän hyllyn kylkilautoja vesialtaasta dokumentointia ja puhdistusta varten. Kuvaaja: Liisa Näsänen, Museovirasto.

- 112.** Jatketaan aktiivista aineistojen lainaamista ammatillisesti hoidetuille museoille. Huolehditaan deponoitujen aineistojen säilyvyydestä ja pidetään talletussopimukset ajan tasalla. Vuonna 2021 Suomen merimuseolla on 28 erää deponoituja esineitä 25 taholle eri puolella Suomea. Suurin osa objekteista koostuu Pietarsaaren museolle deponoidusta, satojen esineiden kokonaisuudesta Närpiön edustalta nostettuja meriarkeologisia esineitä, jotka ovat peräisin venäläisestä kaleerilaivastosta isonvihan ajalta.

9.4 Hankkeet ja verkostot

Tausta ja tavoitetila

Museovirasto osallistuu aktiivisesti omaa alaansa koskevaan hankeyhteistyöhön ja verkostoihin sekä ohjelma- ja politiikkatyöhön niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin, jotta merellinen kulttuuriperintö saadaan pidettyä esillä tarkoituksenmukaisissa yhteyksissä.

Suosituksset ja keinot

- 113.** Osallistutaan Museoviraston ulkopuolisiin työryhmiin (mm. Baltic Sea States⁵⁰:Itämeren alueen kulttuuriperintöyhteistyö sekä yhteistyötä koordinoiva kulttuuriperintökomitea ja Rannikkoseutujen kulttuuriperinnön työryhmä), verkostoihin (mm. Trafiikki⁵¹, vesiliikenteen museot, merimuseoalan kansainväliset verkostot, kuten ICMM⁵², ICOM⁵³, Suomenlahden merikokous) ja erilaisiin kehittämishankkeisiin.
- 114.** Solmitaan ja ylläpidetään aktiivisia yhteyksiä Suomen merimuseon kannalta keskeisiin yhteystyökumppaneihin meriklusterissa.
- 115.** Tehdään aktiivista yhteistyötä Suomen merimuseon tuki ry:n (www.smm.fi) ja Vellamon ystävät ry:n⁵⁴ kanssa. Hyödynnetään verkostoja mm. nykydokumentoinnissa ja päänäyttelyn uudistamisessa.
- 116.** Toimitaan Museoviraston TAKO-edustajana merihistorian tallennuksessa.
- 117.** Osallistutaan Museoviraston vetämään hankkeeseen pohjoismaisen limisaumaveneperinteen saamiseksi Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön listalle. Merimuseo koordinoi valtakunnallista venepiirustus-osahanketta. Vuonna 2020 ideoidun hankkeen tavoitteena on koota venepiirustuksia yhteen, luetteloida ja digitoida ne sekä järjestää niiden saavutettavuus suurelle yleisölle.

⁵⁰ Council of the Baltic Sea States: <https://cbss.org>

⁵¹ Trafiikki-verkosto: <https://trafiikki.fi>

⁵² <https://www.icmm.com>

⁵³ ICOM: <https://icom.museum>

⁵⁴ Vellamon ystävät ry Facebookissa: <https://www.facebook.com/Vellamon-yst%C3%A4v%C3%A4t-ry-Vellamon-friends-146503178721734/>

9.5 Ohjaus ja tuki

Tavoitetila

Tallennusvastuut on valtakunnallisesti jaettu, organisaatioiden välinen yhteistyö- ja tiedonjakoverkosto toimii saumattomasti, hyviä museaalisia käytäntöjä edistetään. Museovirasto huolehtii siitä, että kehittämissyksikössä ja aluevastuumuseoissa tunnistetaan museoiden mahdollisessa lakkautustilanteessa merkittävät merihistorialliset aineistot. Merimuseo ottaa tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan roolin niiden säilyttämisessä. Roolit ja vastuut on Museoviraston sisällä selkeästi sovittu ja sisäinen tiedonkulku yksikkö- ja osastorajojen on hyvää.

Tausta

Suomessa on lukuisia merellistä kulttuuriperintöä tallentavia museoita ja organisaatioita. Pienten, ei ammatillisesti hoidettujen museoiden määrä tulee todennäköisesti vähenemään. Toimintaympäristön muutos on osin hämärtänyt perinteisiä tallennuksen yhteistyömuotoja. Suomen merimuseo on kansallinen museo ja osa Suomen kansallismuseota.

Museovirasto ja muut toimijat tuottavat ajankohtaisia teemoja käsitteleviä selvityksiä, oppaita ja ohjeita.

Suosituksukset ja keinot

118. Osallistutaan alueellisten ja valtakunnallisten vastuumuseoiden ohjaukseen merihistoriaan liittyvissä kysymyksissä (mm. merenkulun historiaa tallentavien museoiden ja organisaatioiden vuosittaisen yhteistyökokouksen muodossa).
119. Selkeytetään Museoviraston Museoalan kehittämissyksikön kanssa Suomen merimuseon kansallisen merimuseon rooli sopimusohjauksessa niin, että museon rooli ja tarpeet ohjauksessa tunnistetaan nykyistä paremmin.
120. Osallistutaan Museoviraston perinnelaiva-asian asiantuntijalautakunnan toimintaan antamalla lausuntoja harkinnanvaraisen valtiontukien hakemuksista.

Laivan peräsinkoriste. Esine kuuluu Suomen merimuseon kokoelmiin. Kuvaaja: Eero Ehanti, Museovirasto.

Viestintä

Toimintaohjelman viestintä-luku on yhteinen Kulttuuriympäristöpalvelut-osastolle sekä Suomen merimuseolle. Viestinnässä tehdään yhteistyötä Museoviraston Markkinointi- ja viestintäyksikön kanssa.

Tavoitetila

Tarjotaan ajankohtaista ja laadukasta tietoa sekä tiedotetaan merkittävistä meri- arkeologisista löydöistä ja muista uutisaiheista medialle sekä Museoviraston verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa.

Kansalaiset saavat tietoa vesien kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksistä, mahdollisuuksista ja arvoista. Kulttuuriympäristötieto lisää hyvinvointia ja kestäväää taloudellista toimeliaisuutta. Kohderyhmille tarjotaan aktiivisesti mahdollisuutta viestiä Museovirastoon päin, antaa palautetta ja saada lisätietoja. Viestintä on vuorovaikutteista.

Tausta

Tieto vesien kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksestä on puutteellista ja vaikeasti löydettävissä. Tämä johtaa mm. siihen, että kulttuuriympäristön suojeluprosessit eivät toteudu toivotulla tavalla.

Suositukses ja keinos

- **Painopisteenä** aloitetaan vesien kulttuuriperinnön uutiskirjeen julkaiseminen (suositus nro 7).
- Tuotetaan meriarkeologian erillisverkkosivusto vuosina 2021-2022 (suositus nro 9).
- Lisäksi vesien kulttuuriympäristötiedon välittämisessä käytetään mm. Kulttuurista perinnöksi -verkkojulkaisua, Museoviraston blogia ja Haavit auki -blogia. Sosiaalisessa mediassa käytetään Museoviraston kanavia Facebookissa, Twitterissä, Instagramissa ja LinkedInissä. Erityisesti meriarkeologiaan on keskittynyt Sunken-heritage_fin Instagramissa.

Lähteet

Internet-lähteet

Agenda2030. Kestävän kehityksen Agenda 2020 opetus- ja kulttuuriministeriössä:

<https://minedu.fi/kestava-kehitys>

Arkeologisen kulttuuriperinnön opas, Museovirasto:

<http://akp.nba.fi/start>

Arkeologisten kenttätöiden laatuohje, 2020, Museovirasto:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/arkeologisten_kenttatoiden_laatuohje_2020.pdf

Baltacar-hanke:

<https://projectbaltacar.eu/>

BalticRIM-hanke:

<https://www.submariner-network.eu/balticrim>

CAPACITY4MSP-hanke:

<https://vasab.org/project/capacity4msp/>

Elävä perinnön luettelo:

[Elävän perinnön kansallinen luettelo/valitut - Elävä perintö -wiki \(aineetonkulttuuriperinto.fi\)](#)

Ensimmäisen maailmansodan aikaiset maalinnoitteet linnoitteet – ohje 3.12.2015. Museovirasto:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/ensimmaisen-maailmansodan-linnoitteet-ohje-2015.pdf>

Euroopan kulttuuriperintötunnus, Museovirasto:

<https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/euroopan-unioni-ja-kulttuuriperinto/euroopan-kulttuuriperintotunnus>

Euroopan neuvoston kulttuurireitit:

<https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/home>

Finna:

<https://www.finna.fi/>

Green Deal:

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_fi

HELCOM-VASAB MSP WG:

[HELCOM-VASAB MSP WG – HELCOM](#)

Historiallisen ajan arkeologisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2019–2024.

Kulttuuriympäristöpalvelut, Museovirasto:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/historiallisen_ajan_toimintaohjelma.pdf

Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset opas, tunnistaminen ja suojelu. Toim. M. Niukkanen, Museovirasto 2009. Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/hist-ajan-muinaisjaannokset.pdf>

Historialliset tiet – ohje 2017. Museovirasto:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/historialliset-tiet-ohje-2017.pdf>

Hylkyindeksi. Painemuuttujien arviointimenetelmä historiallisille puulaivojen hyllyille Suomen rannikkovesillä. Ruuskanen, Ari & Koivikko, Minna. Museoviraston selvityksiä 4:

[Hylkyindeksi \(museovirasto.fi\)](http://hylkyindeksi.museovirasto.fi)

ICOM-CC Metals Working Group -konferenssi syksyllä 2022:

<http://www.icom-cc.org/51/news/?id=559#.YlfMoR9xeUk>

The ICOMOS International Committee on the Underwater Cultural Heritage (ICUCH):

<http://icuch.icomos.org/>

IKUWA7 -konferenssi:

<https://www2.helsinki.fi/en/conferences/7th-international-congress-for-underwater-archaeology>

Itämeri.fi:

<https://itameri.fi/fi-FI>

Itämeriyhteistyö:

<https://baltic-heritage.eu/>

Kauppalaivatietokanta, Museovirasto:

<http://kauppalaiva.nba.fi/>

Kulttuuriperinnön huomioiminen virtavesien, kosteikkojen ja ranta-alueiden hankkeissa- ohje.

Päivi Kankkunen, Timo Kantonen, Juha Maaperä, Maija Matikka, Sallamaria Tikkanen, 2019;

Museovirasto:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/2019_MV_kalatalousohjeistus_A4_pieni_190705_160100.pdf

Kulttuuriperintöstrategia, opetus- ja kulttuuriministeriö:

<https://minedu.fi/kulttuuriperintostrategia>

Kulttuuriympäristöstrategia 2014-2020. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö:

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>

Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014-2020. Opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö. Helsinki 2015:

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155049>

Kulttuuriympäristön palveluikkuna, Museovirasto:

<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Kronprins Gustav Adolfin hyllynhylkypuisto, Museovirasto:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/vedenalainen-kulttuuriperinto/helsingin-hylkypuisto>

LIIKO - Liikenteen ontologia:

<https://finto.fi/liiko/fi/>

Maaseudun historiallisten asuinpaikkojen inventointi -ohje 2015 (5.5.2015). Museovirasto:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/maaseudun-hist-asuinpaikkojen-inventointi-ohje.pdf>

MAO/TAO - Museoalan ja taideteollisuusalan ontologia, Finto-palvelu:

<https://finto.fi/maotao/fi/>

Merenkulkualan ontologia - MERO:

<https://onki.fi/fi/browser/overview/mero>

Merialuesuunnittelu:

[Merialuesuunnittelu](#)

Merikeskus Vellamo:

<https://www.merikeskusvellamo.fi/>

Merikotka – Meriturvallisuuden ja -liikenteen tutkimuskeskus:

<https://www.merikotka.fi/>

Nautica Fennica, Museovirasto:

<https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/nautica-fennica>

The Ocean Decade Heritage Network:

<https://www.oceandecadeheritage.org/>

Perinnealusrekisteri, Museovirasto:

<https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/tietojarjestelmat/perinnealusrekisteri>

Rutilus. Strategies for a Sustainable Development of the Underwater Cultural Heritage in the Baltic Sea Region. Nordic Council of Ministers. Swedish National Maritime Museums Report dnr 1267/03-51, 2006:

https://baltic-heritage.eu/wp-content/uploads/2017/03/The-Rutilus-report-2006_1.pdf

Siipiratahinaaja Dianan puistohanke:

<https://www.facebook.com/groups/722171194886852/>

Sukeltajaliitto:

<https://www.sukeltaja.fi/>

STOY - FSDSA Suomen tutkimussukelluksen ohjausyhdistys – Finnish Scientific Diving Steering Association:

<https://www.tutkimussukellus.fi/>

Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeet, 2020, Museovirasto:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/arkeologisten_kenttatoiden_laatuohje_2020.pdf

Suomen ekologisesti merkittävät vedenalaiset meriluontoalueet (EMMA) – Finlands ekologiskt betydelsefulla marina undervattensmiljöer (EMMA), Toim. Juho Lappalainen, Lasse Kurvinen ja Lauri Kuismanen, Suomen ympäristökeskuksen raportteja 8, 2020:

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/312221>

Suomen merellisen kulttuuriperinnön tilannekuvaus” -raportti. Kirsi Ahonen (kartat), Hilikka Högström, Sinikka Kärkkäinen, Marianne Lehtimäki, Maija Matikka, Hannu Matikka, Riikka Tevali ja Sallamaria Tikkanen. Museovirasto, Kulttuuriympäristöpalvelut -osasto, 2019, Museovirasto:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/suomen_merellisen_kulttuuriperinnon_tilannekuvaus.pdf

Suomen meriarkeologinen seura:

<https://www.mas.fi/>

Suomen meriarkeologisen seuran Porkkalan hylkypuisto:

<https://www.mas.fi/fi/toiminta/hylkypuisto>

Suomen Ramsar -kosteikkotoimintaohjelma 2016–2020. Toim. Juvonen Sanna-Kaisa, Kurikka Tuula. Ympäristöministeriön raportteja 21, 2016:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75329/YMra_21_2016.pdf?sequence=1

Suuri Sininen – verkkosivusto:

<https://www.suurisininen.fi/>

Unesco, aineeton kulttuuriperintö:

<https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/unescon-sopimus>

Unesco, maailmanperintö:

<https://minedu.fi/maailmanperinto>

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, ympäristöministeriö:

https://www.ymparisto.fi/fi-fi/luonto/maisemat/arvokkaat_maisemaalueet

Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet VARK -hanke, Museovirasto:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/valtakunnallisesti-merkittavat-arkeologiset-kohteet-vark>

VELMU-inventoinnit, VELMU – Vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelma:

<https://www.ymparisto.fi/fi-fi/velmu/Merialueet>

Vesimaisema -verkosto, ympäristöministeriö:

[https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Vesimaisemaverkosto_on_perustettu\(60339\)](https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Vesimaisemaverkosto_on_perustettu(60339))

Yhdistyneiden kansakuntien valtamerten vuosikymmen 2021–2030:

<https://unric.org/fi/valtamerten-vuosikymmen/> Yhdistyneet kansakunnat, YK:n alueellinen tiedotuskeskus

Painamattomat lähteet

Merellisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2016–2020, Museovirasto.

Museovirasto